

KAITSEPOLITSEIAMET

AASTARAAMAT 2011

KAITSEPOLITSEI AASTARAAMAT 2011

SISUKORD

PEADIREKTORI EESSÕNA	4
KAITSEPOLITSEI TEENETERIST	6
PÕHISEADUSLIKU KORRA KAITSE	7
Äärmuslus	7
Venemaa nõndanimetatud kaasmaalaspoliitika	9
Venemaa informatsiooniline mõjutustegevus	11
VASTULUURE	16
Poliitiline luure	16
Sõjaline luure	16
Majandusluure	16
Luure meetodid	17
RIIGISALADUSE KAITSE	19
RAHVUSVAHELISE TERRORISMI TÕKESTAMINE	21
Ebaseaduslik tulirelvade salakaubavedu	22
Eesti kodanike päästmine Liibanonis	24
KORRUPTSIOONIVASTANE VÕITLUS	26
Korruptsioon mittevareliste ülesannete täitmisel riigisektoris	26
Korruptsioon riigieelarveliste vahendite ja riigivara kasutamisel	28
Korruptsioon kohalikes omavalitsustes	29
70 AASTAT KOMMUNISTLIKUST MASSIMÕRVAST PIRITA-KOSEL	30
1941. a Scheeli krundil NKVD mõrvatud kaitsepolitseiametnikud	32
IN MEMORIAM TARMO LAUL	34

PEADIREKTORI EESSÕNA

Kaitsepolitseiameti peadirektor Raivo Aeg

Lugupeetud lugeja!

Hoiad enda käes Kaitsepolitseiameti aastaraamatut, mis kätkeb endas 2011. a olulisemaid tähelepanekuid ja juhtumeid, mida pidasime julgeolekuasutusena vajalikuks ja võimalikuks laiema avalikkusega jagada. Tavapäraselt leiab meie aasta tegemiste väljavõttest ülestähendusi põhiseadusliku korra vastastest ohtudest, sealhulgas mõjutustegevusest, vastuluure valdkonna märkusi, rahvusvahelise terrorismivastase võitluse ja sellega seotud asjaolude kirjelduse. Tähelepanu alt ei jää kindlasti välja olulisim riigisaladuse kaitsmisel

ja julgeolekut ohustava korruptsiooni vastu suunatud tegevuse ülevaade.

Heidame pilgu Eesti Vabariigi ja kaitsepolitsei ajaloo ühte traagilisemasse perioodi – Nõukogude okupatsiooni esimesse aastasse. Vägivaldne okupatsioonivõim ei suutnud täita oma põhieesmärki – igaveseks läbi lõigata Eesti riiklust, kuid hävitas tuhandeid inimesi, terveid perekondi ja suguvõsasi. Kommunistliku terrorismi ohvrite seas olid meie ametivennad.

Tänase Kaitsepolitseiameti igapäevaste ülesannete täitmisel on lahuta-

matuks osaks rahvusvaheline koostöö nii NATO ja ELi raames kui ka kahepoolset teiste riikide julgeoleku- ja politseiasutustega. Oluline eeldus on seejuures vastastikune usaldus ja professionaalne tegutsemine, mis loob partnerteenistuste vahel efektiivse koostöövõrgustiku.

Terroristliku rünnaku ennetamise ja tõkestamise harjutamiseks osalesime ühe korraldajana 2011. a mais rahvusvahelisel õppusel EUCREMEX2011 Tallinna lennujaamas. Õppusele kaasatud kaitsepolitsei partnerteenistused Balti regioonist ja teistest Euroopa Liidu riikidest said huvitava

kogemuse ning lahkusid Tallinnast kiitva hinnanguga.

Paraku ei piirdunud tänavu vaid õppus-tega ja nii oli 2011. a esimesel poolel aset leidnud Liibanoni pantvangijuhtum proovikiviks Eesti julgeolekuasutustele. Välispartnerite edukas kaasamine paralleelselt siseriikliku meeskonna efektiivse koostööga aitas olukorra edukalt lahendada ning seitsmel eestimaalasel turvaliselt koju tagasi jõuda.

Rahvusvahelise terrorismi tõkestamise osana illegaalse relvakaubanduse uurimise käigus tuli meie kolleegil Tarmo Laulul anda oma elu. Aastale tagasi vaadates meenutame teda igavese tänu ja lugupidamisega.

Hea kaasamõttele!

Vaadates Eesti asukohta maailma-kaardil, teades meie rahvaarvu, tundes natukenegi ajalugu ning selle korduvaid paradokse, tekib paratamatult küsimus: millega tagame oma vabaduse ja julgeoleku tulevasteks aastakümneteks ning -sadadeks. Õigeid vastuseid on mitu – tugevad liitlusuhted partnerriikidega, järjekindel panustamine riigikaitse ja julgeolekusse, ühtlane majanduslik areng, sotsiaalne stabiilsus, haridus ja kultuur. Mis aga kõige olulisem – ükski neist vaba ja turvalise riigi alustaladest ei saa kanda oma koormat üksi.

Eesti noor interpret Jarek Kasar on vabariigi aastapäeva kontserdil 2006 esitanud loo “Minu inimesed”, mille üks fraas kõlab: “koos, koos, koos; koos vallandame tolgused, koos pal-kame spetsialistid, kuid mitte keegi ei tee meie eest otsuseid”. See on niiviisi Kaitsepolitsei ametis ja Eesti Vabariigis. Seda väärtust me kaitseme. Meil on, mida kaitsta, meil on, mida teistega jagada. Olles võimalikult avatud

oma kodanikele ja partneritele nii Eestis kui ka mujal, on Kaitsepolitsei amet tugevam ning täidab oma ülesandeid paremini.

Demokraatlikes riikides on julgeolekuasutused tänapäeval avameelsemad kui kunagi varem ja Kaitsepolitsei amet käib ajaga kaasas. Oma suurenevas avatuses oleme kohanud

rimiseks. Ikka selleks, et need otsused oleks igast küljest läbi kaalutud ja teeniks Eesti rahva, mitte mõne välisriigi ega Eesti-vastase mõjugrupi huve.

Pole kunagi liigne meenutada, et kõrgeimat võimu Eestis ei kanna põhiseaduse kohaselt ei Riigikogu ega Vabariigi Valitsus, vaid rahvas. Rahva otsused sõltuvad sellest, mida rahvas teab.

Eesti riigiasutused selleks olemas ongi, et Eestis tehtavaid otsuseid mõjutaks meie koos, mitte need, keda Eesti iseolemine ikka veel häirib.

ka vääritimõistmist, näiteks süüdistusi mõjutamises. Tõsi, igasugune info mõjutab kellegi käitumist. Eesti riigiasutused selleks olemas ongi, et Eestis tehtavaid otsuseid mõjutaks meie koos, mitte need, keda Eesti iseolemine ikka veel häirib. Avaldame oma arvamust, sest peame ennast osaks Eesti ühiskonnast. Demokraatlikus riigis ei ole kellelgi tõemonopoli – ei julgeolekuasutustel ega suhtekorraldusfirmadel, mitte ühegi eluala tsunftil. Kui arvamused on erinevad, selgub tõde vaidluses. Kui vaieldakse kellegi süü üle, on lõplik sõna kohtul.

On küsitud, miks mainime aastaraamatus üht või teist nime ja kas see pole vastuolus süütuse presumptsiooniga. Vastan, et ei ole, ja selgitan, miks.

2011. a pakkus nii riigijuhtidele kui ka avalikkusele kõneainet seadusega keelatud ja eetilisele aktsepteeritava käitumise vahele jääv hall ala. Kaitsepolitsei amet ei ole ega püüagi olla kohtumõistjaks, mis on eetilisele tainitav ja mis mitte. Küll aga kohustab seadus Kaitsepolitsei ametit koguma teavet faktidest, millel on ohtlik puutumus riigi julgeolekuga. Me ei kogu seda teavet enda jaoks, vaid riiklikult oluliste otsuste langetajate informee-

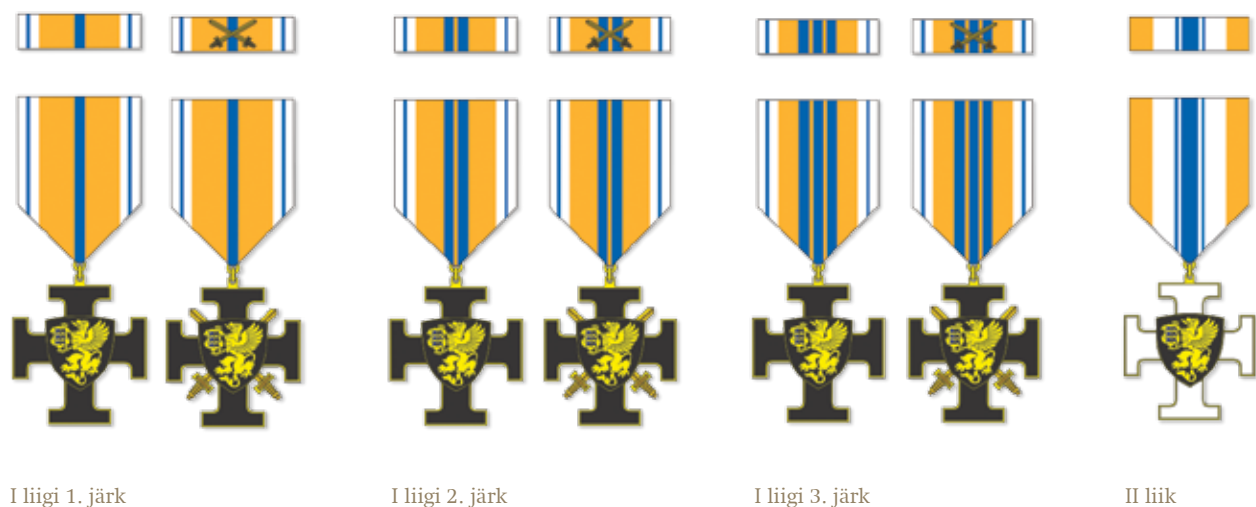
Kogu julgeolekuasutuse käsutuses olev info ei saa kunagi olla avalik: see teeks piiri tagant Eesti siseasjusse sekkujate, salakuulajate ja teiste seesuguste tegelaste elu liiga lihtsaks. Ometi kehtib Eesti riigis põhimõte, et saladuses hoida saab teavet ainult seadusesätte alusel ja vaid siis, kui see on sisuliselt põhjendatud. Seadus lubab ja nõuab julgeolekuasutustelt avalikkuse informeerimist, kui see on vajalik julgeolekuohtude või kuritegude ennetamiseks. Meenutades jällegi põhiseadust, on see igati põhjendatud.

Seega kirjeldame oma aastaraamatus fakte ja protsesse, mis meie arvates on riigi julgeoleku seisukohalt olulised. Teeme seda nii avatult, kui see meie töö eripäras on võimalik. Kaugeltki mitte kõiki siin raamatus kirjeldatud tegusid ei käsitle seadus süütegudena, mistõttu ei tohiks keegi käsitada nende toimepanijaid õigusrikkujatena pelgalt nime mainimise tõttu. Sestap soovin kõigile head süvenemist ja ennekõike omi järeldusi, mille tegemiseks võiks siin kirjutatu olla üks oluline kild suuremas mosaiigis.

Raivo Aeg

Kaitsepolitsei ameti peadirektor

Kaitsepolitsei teeneteristid

KAITSEPOLITSEI TEENETERIST

2011. a kevadel sai olulise täienduse Kaitsepolitseiameti sümboolika, kui 10. aprillil jõustus siseministri määrus Kaitsepolitseiameti põhimääruse muutmise kohta, millega anti Kaitsepolitseiametile õigus anda välja oma teenetemärki – teeneteristi.

sepolitsei I liigi teeneterist koosneb ristist ja rinnalindist. Rist on kujundatud kuldse kandiga ja ümardatud sisenurkadega musta värvi karkrist, mille südamikus paikneb kaitsepolitsei vapimärk. Erilise vapuse ja ennastsalgavuse tunnustamiseks li-

teeneterist on valget värvi. Selle südamikus on samuti kaitsepolitsei vapimärk.

Üldjuhul antakse kaitsepolitsei teeneteriste üks kord aastas – Kaitsepolitseiameti loomise aastapäeval 12. aprillil. Muul ajal antakse teeneteristi välja erandkorras vastavalt Kaitsepolitseiameti peadirektori otsusele.

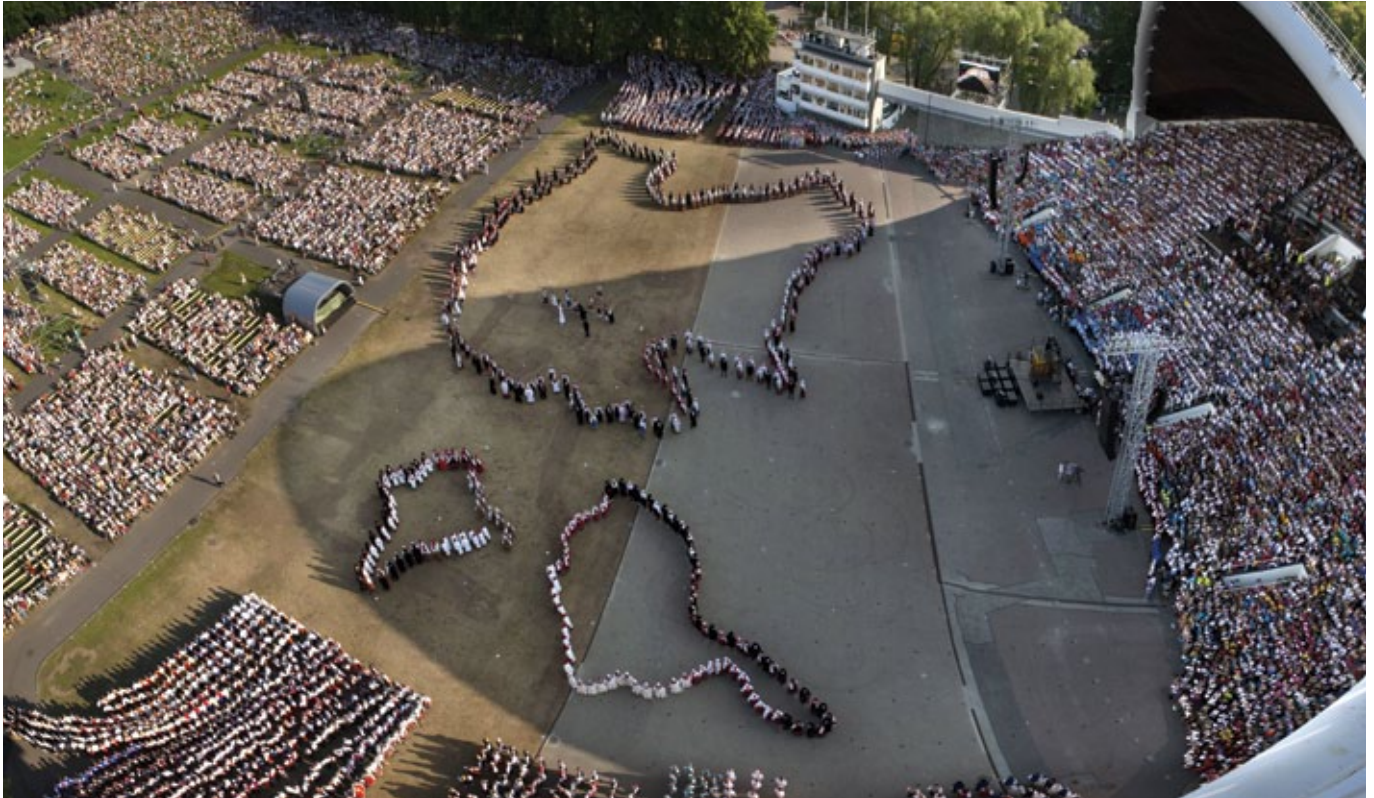
Kaitsepolitsei II liigi teeneteristiga tunnustatakse Eesti kodanikke või välismaalast tulemusriikka koostöö eest Kaitsepolitseiametiga

Kaitsepolitsei teeneteristil on kaks liiki – I ja II liik. I liigi teeneteristil on kolm järku.

Kaitsepolitsei I liigi teeneteristiga tunnustatakse Kaitsepolitseiameti teenistujaid kauaaegse laitmatu teenistuse ning teenistusülesannete silmapaistvalt hea täitmise eest. Kaitse-

satakse I liigi teeneteristi ristile kaks ristuvat kuldmööka.

Kaitsepolitsei II liigi teeneteristiga tunnustatakse Eesti kodanikke või välismaalast tulemusriikka koostöö eest Kaitsepolitseiametiga. Kaitsepolitsei II liigi teeneterist koosneb samuti ristist ja rinnalindist, kuid

PÕHISEADUSLIKU KORRA KAITSE

Põhiseadusliku korra tagamine kõige laiemas mõttes on Kaitsepolitsei ameti kui sisejulgeolekuteenistuse keskne ülesanne. On ju kõik kaitsepolitsei olulised funktsioonid – vastuluure, riigisaladuse kaitse, rahvusvahelise terrorismi tõkestamine ja riigi julgeolekule ohtlike kuritegude uurimine – vajalikud selleks, et Eesti riigivõim toimiks põhiseaduses sätestatud printsiipide alusel kogu Eesti territooriumil.

Otseseks ohuks riigi põhiseaduslikule korrale ja territoriaalsele terviklikkusele võivad olla äärmuslaste vägivaldsed väljaastumised või katsed riigivõimu muuta, separatism või välisriigi agressioon. Vaadates tagasi aastale 2011, võime öelda, et tõsisemad otsesed ohted põhiseaduslikule korrale ei olnud.

Äärmuslus

Eestis puuduvad organiseeritud kujul nii klassikaline paremäärmuslus kui ka vasakäärmuslus. Organiseerituse

puudumine ei tähenda samas, et poleks isikuid, kes kannavad äärmuslike ideid, mis teatud asjaoludel võivad nende käitumist mõjutada. Kaitsepolitsei ülesandeks on praegu Eestist nii idas kui läänes tegutsevate äärmuslaste organiseeritud tegevuse ja ideede impordi tõkestamine.

2011. a juulis Norras ning augustis Eestis asetleidnud traagilised juhtumid tõestasid veel kord, et äärmiselt keeruline on tabada hetke, millal isiku äärmuslikud vaated eskaleeruvad vägivaldseteks tegudeks

Üha olulisem roll äärmuslike ideede levikus ja radikaliseerumises on Internetil koos selle uute võimaluste ning seal leiduva infoga. Erinevus traditsioonilisest radikaliseerumisprotsessist seisneb selles, et kui klassikaliselt toimub äärmuslike vaadete jagamine ning ideede omaksvõtt vahetus kontaktis mõttekaaslastega, siis internetiajastul võib see aset leida sotsiaalmeedia vahendusel mitmesugustes suhtluskeskkondades või täieliku ise-radikaliseerumisena (*self-radicalization*). Kuigi

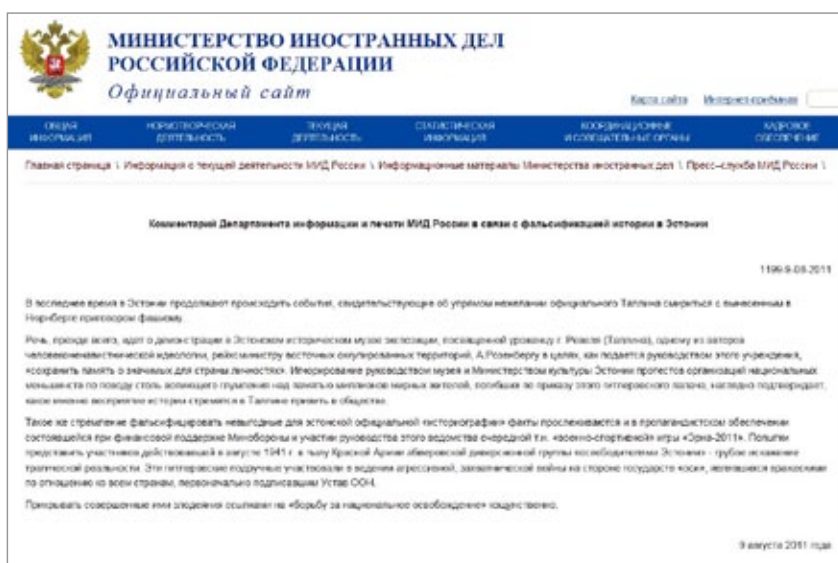
Kaitsepolitseiamet on rõhutanud ka varasematel aastatel, et radikaliseerumine ei tähenda ilmingimata vägivaldset või terroristlikku tegevust, siis 2011. a juulis Norras ning augustis Eestis asetleidnud traagilised juhtumid tõestasid veel kord, et äärmiselt keeruline on tabada hetke, millal isiku

äärmuslikud vaated eskaleeruvad vägivaldseteks tegudeks. Nii saab leida seoseid ka Internetis levitatava ja selgesuunaliselt eesmärgistatud materjali ning vägivaldse radikaali tegude vahel. Mõeldes, kuidas Venemaa poolt kontrollitud informatsioon on aastaid Eestit märgistatud, millised olid Venemaalt tulnud teated (sealhulgas Venemaa välisministeeriumi avaldused) vahetult enne augustis toimunud Kaitseministeeriumi ründamist Karen Drambjani poolt, näeme, milleni võib viia sobivas

meelsuses enesega ummikus olevate inimestega sшипärane manipuleerimine. Kontrollitud inforuumis, mida küll sotsiaalmeedia võimalused eirata püüavad, polegi küsimus kellegi otsetes õhutamises, vaid kõikehõlmava konteksti loomises, milles inimene justkui ise leiab märklauda, millele oma ebaõnnestumiste eest viha suunata. Siit ka autoritaarsete ja totalitaarsete režiimide soov saavutada traditsioonilise meedia allutamise sarnane kontroll ka sotsiaalmeedias toimuva üle.

Analüüsides Karen Drambjani ja tema mõttemaailma jagavate äärmuslaste ideoloogiat, ei saa seda paigutada ei klassikalisse parem- ega vasakäärmusluse. Tegemist on Nõukogude Liidu venestuspoliitikast lähtuva radikaalse šovinismiga, mis sisaldab nii parem- kui ka vasakäärmusluse elemente. Viimased piirduvad küll enamasti "antifašismi" retoorilise rõhutamisega šovinismi kattevarjuks.

Erisuguste äärmuslike ideede segunemine ei ole vene-nõukogude šovinismile ainuomane. Teisteski Euroopa riikides võib täheldada näiliselt vastanduvate äärmusrühmituste muutumist sarnaseks mitte üksnes oma vägivaldse tegevuse, vaid ka selle motiivide poolest.

Propaganda eesmärk on mõjutada inimeste käitumist, selle teostumine pole enamasti kontrollitav

Politseiametnike ründamine on rünne riigi ja tema põhiseadusliku korra vastu. Drambjani kuulid politsei kaitsekiibist läbi ei tunginud

Venemaa nõndanimetatud kaasmaalaspoliitika

Peale otseste ohtude võivad riigi põhiseaduslikku korda kahjustada kaudsed ohud. Need on ründed riigi suveräänsuse ja/või rahvusvahelise positsiooni kahjustamiseks. Suveräänsus tähendab riigi võimet langeda olulisi otsuseid ise, oma rahva huvides nii, nagu põhiseadus seda ette näeb. Välisriigi või agressiivse huvirühma varjatud katsed neid otsuseid ebaseaduslikult või varjatult endi kasuks mõjutada, olgu siis volitatud otsustajatele või laiemale avalikkusele suunatud mõjutustegevuse kaudu, ongi rünne riigi suveräänsuse vastu.

Eesti põhiseadus tagab põhiõigused ja vabadused kõigile Eesti elanikele ning keelab diskrimineerimise rahvuse, rassi, nahavärvuse, soo, keele, päritolu, usutunnistuse, poliitiliste või muude veendumuste, samuti varalise ja sotsiaalse seisundi või muude asjaolude tõttu. Nii on see kõigis demokraatlikes riikides tavaks. Eesti kodakondsus annab õiguse valida Riigikogu. Kohalike omavalitsuste valimistel saavad osaleda ka teiste riikide kodanikud ja isikud, kes pole kodakondsust taotlenud, kuid on elanud meie riigis pikka aega. Paljud riigid nii avatud pole.

Kui Eestis räägitakse kaasmaalastest, siis on loomulik, et mõeldakse neid, kes Eestis elavad – mõnikord kodanikke, mõnikord kõiki elanikke. Kaasmaalase mõiste piiritlemine rahvuse, keele, päritolu või veendumuste kaudu tunduks paremal juhul kummalsena ja halvemal juhul põhiseaduse vastasena.

Venemaa käsitlus “kaasmaalastest” kui teiste riikide elanikest, kes ei pruugi isegi olla Venemaa kodanikud, kuid võivad omada ajaloolistel põhjustel Venemaa suhtes õiguslikku eristaatust, erineb oluliselt meie aru-

Venemaa Kodanike Liidu koosolekul Narvas 26.10.2011. Venemaa kaasmaalaspoliitika põhineb Nõukogude Liidu pärandil

saamadest. Selle käsituse peamine eesmärk ei ole kultuurilise sideme säilitamine ja kodumaale tagasikutsumine, vaid teatud inimrühmadega manipuleerides nende asukohariigi suveräänsete otsuste mõjutamine ja oma probleemidelt tähelepanu kõrvalejuhtimine.

riiklik agentuur Rossotrudnitšestvo. Fondi rahastatakse põhiliselt riigieelarvest.

2012. a jaanuarist tegevust alustanud fondi ette on muu hulgas seatud ülesanne riigiti monitoorida “kaasmaalaste” õiguste järgimist. Samuti

Peamine eesmärk ei ole kultuurilise sideme säilitamine ja kodumaale tagasikutsumine, vaid teatud inimrühmadega manipuleerides nende asukohariigi suveräänsete otsuste mõjutamine

Samaaegselt suureneva rahvusvahelise tähelepanuga inimõiguste ja poliitiliste vabaduste probleemidele Venemaal on võimud Moskvast suunanud rohkem ressursi nõndanimetatud kaasmaalaste õiguste ja kaitse temaatikale peaaesjalikult piirkonnas, mida nimetavad “lähivälismaaks”.

Vastavalt Venemaa Föderatsiooni presidendi 25.05.2011. a seadlusele loodi riiklik välismaal elavate Venemaa kaasmaalaste õiguste kaitse- ja toetusfond. Fondi asutajateks on Venemaa välisministeerium ja selle juures tegutsev SRÜ riikidega, välismaal elavate kaasmaalastega ja rahvusvahelise humanitaarkoostööga tegelev

osutab fond juriidilist ja materiaalset toetust, sh aidates kaasata advokaate kohtuasjades, kus Venemaa arvates on rikutud tema “kaasmaalaste” õigusi välisriikides. Nagu näitab praktika, ei puudu Venemaa samalaadsete monitooringute tulemusraportites kallutatus. Näiteks 2011. a detsembris avaldatud Venemaa välisministeeriumi esimeses inimõiguste raportis on pööratud tähelepanu ainult Ameerika Ühendriikidele ja Euroopa Liidu riikidele, kusjuures viimastest eraldi on kajastatud Venemaa pretensioone Balti riikide suhtes. See näitab taas, et Venemaa käsitleb Eestit, Lätit ja Leedut oma erihuvide piirkonnana.

Tähelepanuväärselt nähakse loodava fondi partneritena ka Venemaa “kaasmaalaste” kontrollimise ja suunamise eesmärgil riiklikult organiseeritud Venemaa kaasmaalaste koordinatsiooninõukogude ülemaailmsed võrgustikku ja “kaasmaalaste” organisatsioon.

Mitu Venemaa kõrget riigiametnikku on maininud, et üks fondi töösuundi on “kaasmaalaste etnokultuuriliste õiguste toetamine”. Korduvalt on rõhutatud, et Venemaa kavatseb toetada eelkõige neid “kaasmaalasi”, kes oma õiguste eest seismisel ise initsiatiivi näitavad.

Eeltooduga haakub tihedalt 2011. aastal Venemaa kaasmaalaspoliitika erilisse fookusesse tõusnud vene keele staatuse küsimus välisriikides. See leidis tähelepanu mitmel Venemaal organiseeritud üritusel, sealhulgas 17.-18.10.2011 Moskvast toimunud kaasmaalaste ülemaailmsel aastakonverentsil. Muu hulgas toetati seal algatust luua Euroopa Liidu riikides elavate Venemaa “kaasmaalaste” poolt riiklikud kodanikumiteed, et alustada Euroopa kodanikualgatuse raames kampaaniat vene keelele ELi ametliku keele staatuse taotlemiseks (Euroopa kodanikualgatust on võimalik kasutada alates 01.04.2012). Toetati ka Venemaa kaasmaalaste organisatsioonide initsiatiivi korraldada kampaaniad vene keelele ametliku staatuse andmiseks asukohariikides.

haridus Eestis. Siinkohal tuleb toonitada, et Venemaa Föderatsiooni saatkond oli otseselt seotud kaasmaalaste konverentsi organiseerimisega, selle päevakorra kujundamise ja esinejate valikuga ehk siis konverentsi üldise tonaalsuse kujundamisega. Suursaadik Juri Merzljakovi sõnavõttust jäid kõlama suunised, et vajalik on Venemaa kaasmaalaste konsolideerumine ja koordineeritud seisukohtade kujundamine vene keele positsioonide ning eriti venekeelse hariduse säilitamise küsimustes.

Venemaa välisministeeriumi järgneva kolme aasta (2012–2014) töökavas kuulub kaasmaalaspoliitikas oluline koht riigi loodud vabaühendustele ehk GONGO-dele (ingl *government-organized non-governmental organization*), mille abil loodetakse edaspidi nii üksikutes riikides kui ka rahvusvahelisel tasandil näidata initsiatiivi senisest häälekamalt. GONGO-de ärakasutamisest Venemaa välispoliitiliste eesmärkide huvides loe täpsemalt aastaraamatu informatsioonilise mõjutustegevuse peatükist.

Venekeelsete gümnaasiumide ärakasutamine

2007. aastal alanud venekeelsete koolide gümnaasiumiastet puudutav osaline üleminek eesti õppekeelele põhjustas teatud osa õpetajate ja lastevanemate seas vastumeelsust. Oma seisukohtade väljendamiseks loodi

ja kultuuriküsimustes Yana Toom. Koostöös Venemaa kaasmaalaspoliitikas osaleva Inimõiguste Teabekeskusega survestati Tallinna vene koole esitama linnavolikogule taotlusi jätkamiseks vene õppekeelele ka pärast 2011. a 1. septembrit, mil venekeelsed gümnaasiumid pidid õpetama 60% õppeainetest eesti keeles.

Mihhail Stalnuhhini survele esitasid samasugused taotlused ka viis Narva venekeelset gümnaasiumi. Pärast Riigikogu valimisi Yana Toomi asemel Tallinna abilinnapeaks saanud Mihhail Kõlvart jätkas eelkäija üleminekuvastast tegevust, lisades senisele avalikule tegevusele varjatud vastutegevuse. M. Kõlvarti eesmärgiks oli seejuures koondada venekeelseid noori ja näidata nende vastuseisu. 1. septembril 2011 algatas ta valgete lintide kandmise kampaania, linte jagasid äärmusrühmituse Notšnoi Dozor liikmed nii Tallinnas kui ka teistes Eesti linnades. Valge lindi kandmine pidi näitama vastuseisu eestikeelsele õppele, kuid seegi ei leidnud laialdast toetust ega mõistmist. Hoopis tundumaks sai valge lint venelaste seas 2011. a lõpus Venemaa valimispettuste vastase võitluse sümbolina.

Olles 2011 sügisel võtnud MTÜ Vene Kool Eestis enda kontrolli alla, korraldas M. Kõlvart selle nime alt kampaania allkirjade kogumiseks venekeelsete koolide toetuseks. Kui kampaaniast loodeti samasugust edu nagu 2011. a novembris Lätis vene keele toetuseks kogutud üle 180 000 allkirja, jäi tulemus mitukümme korda kesisemaks. Tulemust ei toonud ka kampaania silmatorkav kajastamine Tallinna Linnavalitsuse ajalehes Stolitsa (Pealinn) ning venekeelses telekanalis PBK.

2011. a oktoobris, novembris ja detsembris organiseeris M. Kõlvart äärmusrühmituse Notšnoi Dozor liikme-

Suursaadiku suunised: vajalik on Venemaa kaasmaalaste konsolideerumine ja koordineeritud seisukohtade kujundamine vene keele positsioonide ning eriti venekeelse hariduse säilitamise küsimustes

27. mail 2011 peeti Tallinnas Eestis elavate Venemaa kaasmaalaspoliitika aktivistide iga-aastane konverents. Teemadeks, mis nii konverentsi sõnavõttudes kui ka resolutsioonis jõuliselt esile kerkisid, olid Venemaa kaasmaalaste õiguste kaitse ja venekeelne

2010. a sügisel MTÜ Vene Kool Eestis, mis ei suutnud vene kogukonnas laiemat toetust leida.

Üleminekuvastase tegevuse võttis 2011. a Riigikogu valimiste eel enda peale Tallinna abilinnapea haridus-

Ajalooõpikute üleandmine teise riigi diplomaadile pole kuritegu, kuid tekitab vastamata küsimusi

te abiga Tallinnas mitu meeleavaldust õppekeele muudatuste vastu. Meeleavaldustele kaasati äärmuslaste kaudu mitukümmend koolinoort, kuid tooni andma jäid üritustel siiski kaitsepolitseile juba aastaid tuntud isikud. Sihtrühm – gümnaasiumiõpilased ja nende vanemad –, keda õppekeel otseselt puudutab, jäi meeleavaldustel vähemusse.

Sama moodi osalesid detsembris Tallinna Linnavalitsuse (täpsemalt M. Kõlvarti) poolt MTÜ Vene Kool Eestis (täpsemalt M. Kõlvarti) palvel korraldatud “üleriigilisel lastevanemate koosolekul” peamiselt vanemad inimesed, sh mitmed tuntud Kremli-meelsed äärmuslased.

Venemaa mõjutustegevuses püütakse vahendina kasutada noori, kelle tulevik Eestis ja Euroopas sõltub ennekoike nende konkurentsivõimelisest haridusest.

Venemaa informatsiooni- line mõjutustegevus

28. detsembril 2011 avaldas Venemaa välisministeerium aruande “Inimõiguste olukorrast mõnedes maailma riikides”, mida võib käsitada kui vastust Ameerika Ühendriikide iga-aastastele ja sageli Venemaa-kriitilistele inimõiguste raportitele. Ameerika Ühendriikide kõrval on Venemaa välisministeeriumi dokumendis arvukate etteheidete ja hoiatuste sihtmärgiks

võimude “eriliseks leiutiseks”, mille peamine eesmärk olevat takistada neile rahvusvaheliste konventsioonide laienemist. Venemaa hinnangul on Eesti võimud võtnud kursi nende “kaasmaalaste” assimileerimisele. Aruandes ei mainita, et määratlemata kodakondsusega inimeste osakaal on Eestis pärast iseseisvuse taastamist järjekindlalt vähenenud. 1992. aastal oli määratlemata kodakondsusega isikuid 32 protsenti, 1999. aastal 13 ja nüüdseks juba alla 9 protsendi Eesti elanikkonnast.

Endiselt on Balti riikide vastu suunatud Venemaa retoorikas olulisel kohal süüdistused neonatsismis ja ksenofoobias. Venemaa välisministeeriumi aruandest selgub, et kolmes Balti riigis valmistab Kremlile erilist muret väidetav II maailmasõja ajaloo ümberkirjutamine, Waffen SSi (Relva-SSi) leegionäride avalikud kogunemised, mälestusmärkide rüvetamine, natsionalistlikult meelestatud noorte marsid ja laagrid, veteranide tagakiusamine, natsistliku ja nõukogude režiimi võrdsustamine, katsed heroiseerida natse ja nende kohalikke käsilasi. Taas kord on tuima järjekindlusega ohtlikeks neonatslikeks ilminguteks tembeldatud Eestis toimuv rahvusvaheline sõjalis-sportlik võistlus Erna retk ja 1944. aasta Sinimägede lahingu mälestusüritus, samuti leiab selles kontekstis äramärkimist Pronkssõduri teisaldamine Tallinna kesklinnast 2007. aastal.

Venemaa Föderatsiooni mõjutustegevuse prioriteetide hulka kuulub venekeelse haridussüsteemi ja vene keele eristaatuse säilitamine lähiriikides

Nõukogude Liidu venestuspoliitika osana loodud venekeelse haridussüsteemi ja vene keele eristaatuse säilitamine lähiriikides kuulub Venemaa Föderatsiooni mõjutustegevuse prioriteetide hulka. Seda tegevust toetab Eesti Venemaa kaasmaalaste koordineatsiooninõukogu kaudu ka Venemaa suursaatkond Eestis. Sellega seoses on tähelepanuväärsed M. Kõlvarti nii avalikud kui varjatud kontaktid Venemaa Suursaatkonna diplomaadi Juri Tsvetkoviga, mida viimane võib kasutada M. Kõlvarti mõjutamiseks ja suunamiseks. On kahetsusväärne, et

mitu Euroopa riiki, eriti aga Balti riigid. Lauale käiakse süüdistused, mida Kreml on juba aastaid muutumatult informatsioonilises mõjutustegevuses Eesti vastu kasutanud.

Endiselt rõhutab Venemaa välisministeerium “massilise kodakondsussetuse probleemi” Eestis ning sellest tulenevaid “venekeelse vähemuse õiguste rikkumisi”. Nõnda häirib Venemaa võime, et Ida-Virumaal ei anta vene keelele ametliku keele staatust. Aruandes nimetatakse siinsete mittekodanike õiguslikku olukorda Eesti

Vihased rünnakud Eesti ja laiemalt kogu Euroopa ajalookäsitluse vastu on seletatavad, kuna Venemaa võimud üha järjekindlamalt taas elustavad sovetlikke traditsioone ja historiograa-

de elanikkonnast ei toetanud valitsevate gruppide poliitikat ning pärast 1940. aasta juulis neis riikides toimunud parlamendivalimisi tulid seal võimule NSV Liidule lojaalsed jõud,” kinnitab

maa arvamussliidrid ja poliitikategelased. 18. juunil 2011 kuulutas Venemaa telekanalis RTV eetris olnud vestlusaates “Грани недели” “Pervõi Kanali” saatejuht ja VF Ühiskondliku Palati liige Maksim Ševtšenko, et enne II maailmasõja puhkemist ei küüditatud Balti riikidest mitte tuhandeid, vaid umbes 3500–4000 inimest. Tema arvates kinnitab “märkimisväärse osa Balti riikide intelligentsi üleminek sõja-aastatel natside poolele”, et Nõukogude võimu kasutatud meetmed olid kui mitte õiged, siis vähemasti õigustatud. Nõnda vähendas Nõukogude võim natside käsilaste baasi. M. Ševtšenko sõnul on olemas palju traagilisemaid saatusi kui baltlastel, kellega “Nõukogude võim käis ümber nagu lastega”. Mõned päevad hiljem,

Rünnakud Eesti ja laiemalt kogu Euroopa ajalookäsitluse vastu on seletatavad, kuna Venemaa võimud üha järjekindlamalt taas elustavad sovetlikke traditsioone ja historiograafiat

fiat. 17. novembril 2011 üllitas Venemaa välisministeerium dokumendi NSV Liidu Suure Isamaasõja eelsest välispoliitikast, kus muu hulgas õigustatakse Molotovi-Ribbentropi pakti (MRP) alusel NSV Liidu mõjusfääri sattunud territooriumide hõivamist ja ühtlasi eitatakse täielikult Balti riikide okupeerimist. “Suurem osa Balti riiki-

Venemaa välisministeerium. “Balti riikide kõrgeimad seadusandlikud organid pöördusid NSV Liidu Ülemnõukogu poole palvega võtta need riigid NSV Liidu koosseisu ning 1940. aasta augustis need palved rahuldati.”

Neostalinistlikku ajalookäsitlust propageerivad agaralt ka mitmed Vene-

20. juunil korraldas end rahvusvaheliseks meediaklubiks nimetav MTÜ Impressum Tallinnas M. Ševtšenkoga avaliku kohtumise teemal “Venemaa ja Eesti: mis segab meid sõbrad olemast?”. Külalist tutvustati kui erudeeritud, professionaalset ja patriootilise orientatsiooniga ajakirjanikku.

Kommunistlike repressioonide jätkuva õigustamise ja mahendamise kõrval on Venemaa informatsioonilises mõjutustegevuses endiselt kindlal kohal ka Nõukogude okupatsiooni eitamine Balti riikides. 17. juunil 2011 avaldas infoagentuur Regnum pikema intervjuu Venemaa Välisministeeriumi Moskva Riikliku Rahvusvaheliste Suhete Instituudi (MGIMO) Põhja-Euroopa ja Balti Uuringute Keskuse Balti suuna juhataja ja Venemaa Teaduste Akadeemia Sotsioloogia Instituudi Vene-Balti Keskuse direktori Renald Simonjaniga, kes 2004. aastal pälvis oma raamatu “Venemaa ja Baltimaad” 1. osa eest Eesti Vabariigi Maarjamaa Risti IV klassi teenetemärgi Eesti-Vene teadussuhete edendamise eest. R. Simonjan märkis, et rahvusvahelise õiguse mõistes Nõukogude okupatsioonist rääkida ei saa, sest okupatsiooni eelduseks on pooltevaheline sõjaline konflikt. Samuti puudub teadlase sõnul Nõukogude okupatsiooni teoorial sisuline õigustus, sest NSV Liit investeeris heldelt Balti vabariikidesse ja hoopis kergitas sinise piirkonna elatustaset. R. Simonjani arvates on Nõukogude okupatsioon pelgalt Balti riikide emotsionaalne hinnang.

GONGO-d mõjutustegevuse vahendina

Rööbiti mitmesuguste arvamusi liidritega kasutab Venemaa oma informatsioonilises mõjutustegevuses aktiivselt riigivõimu poolt juhitavaid valitsusväliseid ühendusi ehk GONGO-sid, mille peamine ülesanne on asendada ja vajaduse korral kõrvale

Venemaa täitevvoim kasutab oma projektide realiseerimisel riigi poolt loodud vabaühendusi ehk GONGO-sid.

tõrjuda tõelisi kodanike vabaühendusi, mis üldjuhul valitsusi ja nende ettevõtmisi arvustavad. GONGO-d on Venemaa riigivõimu usaldusväärsed ja vähem või rohkem varjatud kaastöölised, kelle abil oma sise- ja välispoliitikat ellu viia ning oponentide rünnakuid tõrjuda.

Üheks mõjukamaks Venemaa huve välispoliitilisel areenil kaitsvaks GONGO-ks on viimastel aastatel tõusnud ühendus, mis nimetab end rahvusvaheliseks õiguskaitseliikumiseks Mir Bez Natsizma (MBN, ingl World Without Nazism). MBN-i juhib Venemaa Föderatsiooninõukogu kodanikuühiskonna arendamise küsimustega tegeleva komisjoni juht Boriss Špigel. MBN-i asutamiskoosolekul 22. juunil 2010 Kiievis valiti Eestist

keelse diasporaaga või selgelt Kremli-meelsete isikute ja organisatsioonidega. Mitmed ühenduse juhatusse valitud isikud on varem teinud koostööd venemeelse (nn antifašistliku) organisatsiooniga Fašismita Tulevik (ingl Future Without Fascism), mille üheks eestvedajaks on Läti Antifašistliku Komitee juht Jossif Korens, kes nüüd samuti kuulub MBN-i presiidiumisse. Veel kuuluvad MBN-i juhtkonda infoagentuuri Regnum peatoimetaja ja endine Venemaa presidendi administratsiooni kõrge ametnik Modest Kolerov, Simon Wisenthali Keskuse Jeruusalemma büroo direktor Efraim Zuroff, Soome Antifašistliku Komitee (SAFKA) juht Johan Bäckman, Läti esindaja Euroopa Parlamendis Tatjana Ždanoka, Itaalia kommunist ja endine Euroo-

MBN-ist soovitakse kujundada mõjukaim Kremli-meelsete ühenduste katusorganisatsioon

ühenduse presiidiumisse tuntud äärmuslane Andrei Zarenkov ning nõukogu liikmeteks tema mõttekaaslased Dmitri Linter ja Maksim Reva. Kõigi kolme varasemat tegevust oleme kirjeldanud kaitsepolitsei aastaraamatutes alates aastast 2005. Laiemalt tuntuks said need isikud seoses 2007. a massikorratustega Tallinna tänavatel Venemaa riiklikult kontrollitava meedia kaasabil.

Organisaatorite sõnul on MBN-iga ühinenud kümnete riikide esindajad, kuid valdavalt on tegemist siiski vene-

pa Parlamendi liige Giulietto Chiesa, Leedu Sotsialistliku Rahvarinde juht Algirdas Paleckis jt.

Nüüdseks peaaegu kaks aastat tegutsenud MBN-ist soovitakse kujundada mõjukaim Kremli-meelsete ühenduste katusorganisatsioon ja saavutada sellele Euroopa Nõukogu ametliku partneri staatus. Nimeta-

¹ Lühend ingliskeelsest nimetusest *government-organized non-governmental organization*, sõnasõnalises tõlkes: valitsuse organiseeritud valitsusväline organisatsioon, s.o riigi loodud vabaühendus

tud eesmärgi täitmiseks on vajalik allorganisatsioonide olemasolu Euroopa Nõukogu liikmesriikides. 28. märtsil 2011 toimus Tallinnas MTÜ Natsivaba Eesti asutamiskoosolek. Ürituse eestvedajaks oli Arnold Meri nimelise Ühiskondliku Liidu Uusnatsismi ja Rahvusliku Vaenu Vastu (nn Antifašistliku Komitee) liider A. Zarenkov, kes vahetas ürituse eel MTÜ senise nime ja registreeris selle ümber MBN-i katusorganisatsiooni kontseptsiooniga sobivaks MTÜ-ks Natsivaba Eesti. Sisuliselt uut organisatsiooni Eestis ei loodud.

kond. Laiem kandepind neil puudub.

MBN-i suuruse ja selles esindatud riikide arvu kohta esitavad organisatsiooni juhid pidevalt vastuolulisi andmeid. B. Špigel on oma sõnavõttudes teatanud, et MBN-iga on liitunud 43 riigi esindajad, tema asetäitja Valeri Engel kinnitas aga 21. oktoobril 2011 antud intervjuus, et koostööd tehakse 28 riigis – peamiselt Euroopast, aga ka Ameerika Ühendriigid ja Iisrael. MBN-i allorganisatsioonid on moodustatud Venemaal, Ukrainas, Ameerika Ühend-

gumise koordineerimiseks korraldati 3.–4. detsembrini 2011 MBN-i Moskva peakontoris seminar “Natsismita maailma poolt: Venemaal ja lähivälismaal taassündinud neonatsistlike meeleolude sotsiaalse aluste monitooring”. Seminaril kinnitati Balti riikides, Ukrainas ja Moldovas elavatest vene aktivistidest grupid, kes hakkavad peamiselt meediale tuginedes koondama teavet neonatsismi, ajaloo võltsimise ja väidetavate natsikäsilaste rehabiliteerimise või heroiseerimise ilmingutest.

Venemaa välisministeerium kiitis koostöö eest agentuuri Rossotrudnitšestvo, fondi Russki Mir ja ühendust MBN

2011. a lõpus esitati dokumendid MBN-i registreerimiseks juriidilise isikuna Strasbourgis. Sammu põhjendati sellega, et nii on MBN-i filiaalide tegevust asukohariikides raskem pärssida. Jääb üle vaid imestada, miks üldse peaks keegi soovima humanseid eesmärgi deklareeriva organisatsiooni tegevust takistada. Välisele atribuutikale ja juriidilistele nõksudele vaatamata ei saa MBN-i siiski käsitleda rahvusvahelise organisatsioonina. Selle “rahvusvahelises” seisneb teistes riikides tegutsevate Venemaa kaasmaalaspoliitika aktivistide koondamises ja koordineerimises. MBN-i Interneti kodulehel olevail andmeil on Eestist MBN-iga liitunud kokku 14 organisatsiooni (sh Notšnoi Dozor, Arnold Meri nimeline Ühiskondlik Liit Uusnatsismi ja Rahvusliku Vaenu Vastu, Molodoje Slovo, MTÜ Vmeste, venekeelne portaal baltija.eu, venekeelne telekanal NTV). Esialgu suurena näiv organisatsioonide hulk on eksitav, sest nende liikmeskond olulises osas kattub. See on väikesearvuline üksikestega tihedalt läbi põimunud Moskva-meelsete aktivistide selts-

riikides, Poolas, Eestis, Lätis, Leedus ja Soomes. Nagu Eestis, on ka mujal valdavalt tegemist varem tegutsenud antifašistlike komiteede ümbernimetamisega.

23. märtsil 2011 Moskvast toimunud kohtumisel vabaühendustega teatas Venemaa välisminister Sergei Lavrov, et hetkel valitseb eriti suur nõudlus ühenduste järele, mis seisaksid jõuliselt vastu katsetele moonutada ja ümber kirjutada II maailmasõja ajalugu. Senise koostöö näidetena tõsteti esile SRÜ riikide, välismaal elavate kaasmaalaste ja rahvusvahelise humanitaarkoostöö asjade agentuuri (Rossotrudnitšestvo), fondi Russki Mir ja ühendust MBN. Venemaa välisministeeriumi kõrge hinnangu sai MBN-i poolt 2011. a jaanuaris Strasbourgis OSCE istungjärgu ajal avatud Suurele Isamaasõjale pühendatud näitus ja nende seni korraldatud konverentsid, kus Eesti ja Läti aadressil kõlavad alusetud süüdistused ajaloo ümberkirjutamises ja natsismi rehabiliteerimises.

Kompromiteerivate materjalide ko-

Venemaal on kavas GONGO-de abil elluviidavat mõjutustegevust järgnevatel aastatel märkimisväärselt tõhustada. Venemaa presidendi Dmitri Medvedevi korraldusel on selleks loodud Välissuhete Vene Nõukogu ja A. Gortšakovi nimeline Avaliku Diplomaatia Toetamise Fond, mille ülesandeks on rahastada projekte, mis aitaksid saavutada riigi konkreetseid välispoliitilisi eesmärgi. Nii mainitud nõukogu kui ka fond on samuti klassikalised GONGO-d, mis on riigivõimu loodud ja rahastatud selleks, et viia ellu riigi välispoliitikat “pehme jõu” vormis.

Mõjutustegevus meedias

Venemaa Föderatsiooni informatsoonilise mõjutustegevuse peamisi väljundeid on tema enda kontrollitud meediaruum. Sisemaistelt probleemidelt juhitakse tähelepanu kõrvale välisvaenlase kuvandi loomisega, milleks üha kasutatakse ka Eestit. Viimasel aastal on Eestit puudutavad teemakäsitlused jäänud valdavalt endiseks. Põhilisteks propaganda-teemadeks on süüdistused natsismi soosimises, venekeelse elanikkonna diskrimineerimine ja läbikukkunud või mõttetu väikeriigi kuvandi loomine.

Venekeelse elanikkonna väidetava diskrimineerimise kinnituseks on kasutatud Eesti venekeelsete gümnaasiumide osalisele eestikeelsele õppele ülemineku näidet. Loosungiks on kujunenud avaldus, et endine kõige edukam Nõukogude Liidu vabariik on muutunud Euroopa Liidu üheks mahajäänumaks riigiks.

Venemaa meedia peamiseks huvialuseks ürituseks 2011. aastal oli 30. juulil Ida-Virumaal Vaivara vallas Sinimägedes toimunud traditsiooniline 20. Eesti relvagrenaderide diviisi veteranide üritus. Äärmuslaste ja Vene meedia pettumuseks möödus üritus taas täiesti rahumeelselt ja ilma vahejuhtumiteta. Sündmust kajastasid mitmed Venemaa Föderatsiooni telekanalid, raadiod, internetileheküljed ja muu kirjutav meedia, kes rõhutasid, et mälestusüritus kujutavat endast Eesti riigivõimu vaikival heakskiidul toimuvat räiget natside ülistamist ning neonatsismi ja ksenofoobia propageerimist.

Ürituse kajastamisel mängis olulist rolli Venemaa Föderatsiooni omandis olev mitmekeelne telekanal RT, varem tuntud kui Russia Today. RT peakontor asub Moskvast, kuid kanalil on stuudio Washingtonis ja bü-

Kui head suhted ei ole prioriteet, loob propaganda välisvaenlasi

rood Miamis, Los Angeleses, Londonis, Pariisis, Delhis ja Tel Avivis. RT koostab rahvusvahelisi uudiseid vene, inglise, hispaania ja araabia keeles. Sinimägedele lähetati RT korrespondent Sara Firth koos operaatoriga. Filmitud materjali alusel valmis koguni kaks ingliskeelset uudisklippi pealkirjadega “Estonia keeps anti-fascists away from SS veterans’ mee-

“Estonia: Nazi safe haven” (“Eesti: natside turvaline varjupaik”), “Language inquisition: Estonia gets tough on Russian speakers” (“Keeleline inkvisitsioon: Eesti käitub karmilt vene keele kõnelejatega”) ja “Fund Fiasco: EU poorest state rescuing richer members” (“Fondi läbikukkumine: Euroopa Liidu vaeseim riik päästab rikkamaid liikmeid”).

RT uudiste ja reportaažide sihtrühmaks on rahvusvaheline üldsus, kes kohalikke olusid hästi ei tunne ja on seetõttu kergemini manipuleeritav

ting” (“Eesti hoiab antifasistid eemale SSi veteranide kokkutulekust”) ja “Estonia openly supporting Nazis” (“Eesti toetab avalikult natse”).

Telekanali RT järgmine kolmeliikmeline võttegrupp külastas Eestit 2011. a novembris. RT reporter Aleksey Yaroshevsky väisas Eesti riigiasutusi ja kogus materjali päevakajalistest teemadest. Tema poolt ülesvõetud materjalist on valminud kolm ingliskeelset uudisklippi pealkirjadega

RT uudiste ja reportaažide sihtrühmaks ei ole mõistagi Eesti või Venemaa sisemaine publik, vaid rahvusvaheline üldsus, kes kohalikke olusid hästi ei tunne ja on seetõttu kergemini manipuleeritav. Telekanali teemade valik ja esitus kattub Venemaa tavapärase Eesti-vastaste retoorikaga. RT uudiste ülesehitus, sisu ega tonaalsus ei sõltu kuidagi Eestis reaalselt valitsevast olukorrast või siia lähetatud ajakirjanike kohapealsest uurimistööst.

Piir diplomaatia ja diplomaatilise katte vahel muutub järjest hägusemaks

VASTULUURE

2011. aasta oli Eestis sündmusterohke, mistõttu see oli huvitav aeg ka välisluurete esindajatele. Olulisemad sündmused, mille vastu huvi tunti, olid idaraha skandaali järelmõjud, muudatused Eesti poliitikas, Riigikogu ja Vabariigi Presidendi valimised, Eesti majanduse olukord finantskriisi valguses, aga ka laiemalt edusammud ja areng IT valdkonnas. Jätkuvalt on domineerivamaks Venemaa eriteenistused, kes töötavad nii kohalike residentuuride kaudu kui ka kogudes infot Venemaal töötavalt Eesti elanikelt või sinna reisivatelt inimestelt – “luure territooriumilt” põhimõttel.

Poliitiline luure

2011. aastal pöörasime vastuluures tähelepanu traditsiooniliste välisluure eesmärkide tuvastamisele Eesti riigi suhtes. 2011. a märtsis toimunud Riigikogu valimiste eel ja ka järel leidis aset välisluure teenistuste poolne Eesti sisepoliitilise maastiku, parteide ja poliitiliste perspektiivide silmatorikavalt pidev ning põhjalik analüüsimine. Luure ülesehitusest lähtuvalt tegutsesid rõõbiti nii reisivad luureohvitserid kui ka Eestis paiknevad luureresidentuurid. Valimistevaheli-

sel ajal on kohapealsete residentuuride tähelepanu teravik olnud tava-päraselt suunatud eelkõige kohaliku vene kogukonnaga seotud protsesside jälgimisele ja mõjutamisele. Eesmärgiks on saada informatsiooni olulise poliitilise või majandusliku mõjuga isikutelt, kelle suhtes üritatakse ka mõjutusoperatsioone.

Sõjaline luure

Ekspertide hinnangul on teatud pingete kasv ja sündmuste areng rahvusvahelistes suhetes lisamas julgeoleku tagamise senisest enam sõjalist komponenti. Raketikilpide ja -positsioonide planeerimine, Vene sõjatööstuse arendamine, Lääne sõjalise toodangu import ning NATO arendustes ründava iseloomu otsimine – see kõik on fooniks 2011. aasta jooksul nähtud Vene sõjaväeluure senisest eesmärgipärasemale ja sihi-kindlamale tegevusele.

Prognoositav on sõjalise luure osatähtsuse kasv, mistõttu Vene Kindralstaabi Luurepeavalitsuse tegevuse tuvastamine Eestiga seotud tegevuse osas on oluline ja võib aktiveeruda veelgi. Eesti territooriumil toimuva luure-

tegevuse esmane eesmärk on otsida juurdepääsu NATO ja liikmesriikide kaitsevõimekust ning -arenguid kajastavale teabele. Eesti kui NATO liikmesriigi vastase luure peamised eesmärgid olid 2011. aastal kaitsekoostöö ja väljaõpe, kuid oleme samal ajal sihtmärgiks ka Vene sõjaväeluure aktiivsetele meetmetele.

Majandusluure

Majandusvaldkonnas on tihti keeruline vahet teha, kas informatsiooni kogutakse konkurendi huvides või on infot huvitatud mõni välisluure. Keeruliseks teeb selle asjaolu, et majandusluures kasutatavad kattedöökohad varieeruvad ja tihti ei ole ka seotud riiklike institutsioonidega. Näiteks kasutatakse ajakirjanduskatet, teadustöötaja katet, äriettevõtte katet, mis kõik võimaldavad pääseda ligi niisugusele majandusinfole, mis võib huvi pakkuda välisriigile, mitte pelgalt ühele või teisele konkurentfirmale. Samas on riikide puhul tegu tavaliselt strateegiliste huvidega ja seda sellistes valdkondades, nagu näiteks energeetika, transiit, pangandus või tööstuse ja tehnoloogia areng piirkonnas.

Välisriikide majandusluuretegevuse tuvastamisel vajab just majandussurutise periood suuremat tähelepanu, kuivõrd languse taustal on tõenäoline välisriigi poolt eduka ekspansiooni või pealesurumise planeerimine ja läbiviimine mõnes sektoris. Ekspansiooni aga valmistab ette just luure. Nii on teatavasti idanaabril ajalooliselt kombeks tugevalt riiklikult ohjata kõiki tähtsamaid sektoreid. Näiteks juba lähimas tulevikus on võimalik prognoosida meie piirkonnas energia- ja ka muu tööstuse valdkonnas eri riikide huvide tagamise püüdu.

Luure meetodid

Inimallikad

Luureteenistuste poolt omal territooriumil arendatavast tegevusest tuleb välja tuua jätkuvad katsed värvata Eesti elanikke Venemaal, sh eriteenistuste otsesed kontaktivõttud Eesti ametnikega. Viimastel aastatel on võimalik täheldada teatud "kvaliteedi" kasvu, kus kontaktivõttude käigus paljastatakse ettevalmistatud kompromat: esitatakse salvestised ametnike võimalike seaduserikkumistega. Vastutasuks ebaseadusliku koostöö eest lubatakse rikkumisele läbi sõrmede vaadata. Lisaks probleemide lahendamisele on pakutud meelitusmeetmetena vähem paberimäärimist Venemaal asju ajades, ligipääsu kinnistele riiklikele arhiividele ja lihtsalt sõprust.

Viimastel aastatel selgelt suurenev Vene eriteenistuste rahastamine ja töö aktiivsus ei võimalda meil nõustuda avalikkuses küllaltki levinud seisukohtadega, justkui Vene eriteenistuste reformidega kaasneks luure võimekuse vähenemine ja teenistuste jõu kadumine.

Küberluure

Kõige kiiremini arenevaks infohanke kanaliks on kujunenud infotehnoloogia valdkond ehk küberluure. Selle abil kogutakse teavet valdavalt ava-

likest võrkudest. Isikute tausta tundmaõppimisel on väga olulisel kohal populaarsed suhtlusportaalid, elektrooniliste seadmete jälgimine ruumis, areneb ka viiruste kasutamine aktiivseks juurdepääsuks tundlikule teabele. Viirused, mis kahjustavad arvutikeskkonda, on asendumas professionaalselt välja töötatud pahavaraga, mis märkamatu kogub ja edastab elektrooniliselt arvutites ja võrkudes leiduvat infot soovitud aadressile Internetis.

Meelitusmeetmetena on pakutud lisaks probleemide lahendamisele vähem paberimäärimist Venemaal asju ajades, ligipääsu kinnistele arhiividele ja lihtsalt sõprust

Siinkohal on selguse huvides mõistlik jagada küberluure valdkond tinglikult kaheks. Esiteks juba kirjeldatud infokogumise võimekuse arendamine ning teiseks ründevõime arendamine ründamiseks elutähtsate teenuste toimipidevust. Eesti koges küberrünna kuid 2007. aastal. Mõne analüütiku hinnangul oli tegu esimese riigi vastu suunatud küberlahinguga maailma ajaloos. Analoogselt toona kogetule näeme ka nüüd küberluures aktiivsemana meie lähipiirkonnas Venemaad, kus on aastaid investeeritud tehnilise luurevõimekuse, iseäranis ründava küberluurevõimekuse arendamisse. Samas ei ole Venemaa ainus. Paljude Venemaa erinevate struktuuriüksuste ja instituutide väljaõppe, samuti taristu arendamine on märk tuleviku ohtude ja võimaluste loomisest. Tänapäevased ohud küberruumis realiseeruvad tuntavalt alles homme või ülehomme. Küberruum võimaldab head ligipääsu, st et nõrga kaitsevõime korral saab pääseda ligi tohutule hulga infole. Uuemad viirused hävitavad end ise, mistõttu ei pruugigi tagantjärele olla võimalik tuvastada lekke sisu ja ulatust.

Seesuguste lekete tuvastamiseks ja vältimiseks on arusaadavalt tarvis pidevalt arendada uusi võimeid ka vastuluures.

Eelkõige on vaja iga vastava ametkonna ja selle töötajate tõsist suhtumist ja teadlikkust oma teabe käitlemisel.

Tihtilugu on oluliseks probleemiks aga asjaolu, et tegelikult ei teatagi enda kohta info kogumise toimimisest. See tähendab, et ei teata näiteks lekkest või sellest, et ollakse jälgimise alla sattunud. Paremal juhul piirdub teadmatuse sellega, et infokogumisest ollakse aru saanud, mõistmata vaid, kas selle taga on konkurent või

välisriigi luure. Välisriigi huvi taga võib olla aga informatsiooni kogumine eesmärgiga kasutada seda näiteks kogu majanduspiirkonna ja seal toimuvate kindlate protsesside mõjutamiseks või siis isiku ehk luureobjekti enda tundmaõppimiseks.

Signaalluure

Signaalluure laiemalt ehk eri liiki tehniliste vahenditega piiriülene side pealtkuulamine kuulub ohtlikumate luuremeetodite hulka. Selle ohtlikkus seisneb võimaluses koguda teavet mis tahes järgi jätmata ehk salakuulaja seisukohalt peaaegu riskivalt. Sel põhjusel on vastuluuretegevuses keeruline kindlaks teha võimaliku vaenuliku signaalluure tegelikke võimeid ja reaalselt ulatust. Vastuluure kogumisetä isikud, kes valdavad riigisaladust või muud tundlikku infot, kipuvad signaalluure ohte kergesti unustama või alahindama. Paradoksaalselt kohtab Eesti ühiskonnas ja meedias sagedamini spekulatsioonide ja ebaratsionaalseid hirme seoses meie oma julgeolekuasutuste võimetega, sealhulgas pealtkuulamisega. Samas on teada, et Eesti oma julgeolekuasutused sekkuvad sõnumi saladusse eranditult üksnes kohtu loal. Teiste riikide territooriumilt lähtuva signaalluure suhtes seda väita ei saa.

RIIGISALADUSE KAITSE

Eesti on olnud Euroopa Liidu ja NATO liige juba kaheksa aastat. Selle aja jooksul on viidud meie sisemaine riigisaladuse kaitse alane õigus kooskõlla Euroopa Liidu ja NATO salastatud teabe kaitset reguleerivate direktiividega. Eesti Vabariik osaleb koos teiste NATO liikmesriikidega partnerina NATO rahutagamise missioonidel. Ühise julgeolekutegevuse käigus usaldavad riigid teineteisele ning organisatsioonid riikidele ka salastatud teavet, mille avalikuks tulek võib endaga kaasa tuua suurt kahju mitte ainult ühe, vaid mitme riigi julgeolekule ning ohustada paljude üksikisikute elu. Selleks, et olla jätkuvalt usaldusväärne partner nii Euroopa Liidu kui ka NATO liikmesriikidele, oleme võtnud endale kohustuse kaitsta nii oma kui ka teiste riikide ja rahvusvaheliste organisatsioonide salastatud teavet vähemalt Euroopa Liidus ja NATO-s kehtestatud ühiste reeglite kohaselt.

Jätkuv rahvusvaheline koostöö
Riikidevaheline koostöö salastatud teabe kaitse ja julgeolekukontrolli vallas on viimasel ajal märgatavalt suurenenud. Paremale koostööle on aidanud kaasa seadusandluse ühtlustamine. Üha sagedamad on juhtumid, kus oma riigi seadusi tänapäevastades küsitakse nõu ja uuritakse ka teiste riikide kogemusi. Oma salastatud teabe kaitse regulatsiooni on tänapäevastanud ja ühtlustanud ka Euroopa Liit ning NATO. Nii jõustusid 2011. aastal Euroopa Liidu Nõukogu 31. märtsi 2011. a otsusega vastu võetud uued Euroopa Liidu salastatud teabe kaitseks vajalikud julgeolekueeskirjad (2011/292/EL), mis sarnanevad paljuski NATO julgeolekudirektiividega.

Suurenev vajadus riikidevahelist koostööd teha tuleneb mitmest asjast:

- 1) paljud riigi kodanikud, töötades teises riigis, vajavad seal juurdepääsuõigust salastatud teabele;
- 2) üha enam ettevõtteid pakuvad oma teenust välisriigis või mõnele rahvusvahelisele institutsioonile ning vajavad teenuse pakkumiseks salastatud teabe töötlemise luba.

Tulenevalt Euroopa Liidu ja NATO õigusaktidest peavad liikmesriigid tegema julgeolekukontrolli oma riigi kodanikele ja riigis registreeritud ettevõtetele sõltumata sellest, mis riigis kodanikud või ettevõtted töö-

nenud nende ettevõtete arv, kes taotleavad endale riigisisest riigisaladuse töötlemise luba, et osaleda Eestis riigihangetel, mis eeldavad kokkupuudet salastatud teabega. 2011. aastal toimus märgatav kasv ka äriühingute töötajatele väljastatud riigisaladusele juurdepääsu lubade arvus.

Suurenenud huvi riigisaladuse töötlemise vastu ning väljastatud töötlemislubade ja juurdepääsulubade arvu kasv on Kaitsepolitseiametile omakorda tähendanud vajadust tõhustada kontrolli riigisaladuse kaitse nõuete täitmise üle eraettevõtetes. 2011. aastal tehtud kontrollide käigus täheldasime, et ka eraettevõtetes on suurenenud vajadus töödelda riigisaladust elektrooniliselt, kuid sa-

2011. aastal toimus märgatav kasv äriühingute töötajatele väljastatud riigisaladusele juurdepääsu lubade arvus

tavad. Nii teeb Kaitsepolitseiamet julgeolekukontrolli Eesti kodanikele, kes töötavad Euroopa Liidu institutsioonides hoolimata sellest, et isik Eestis juba aastaid enam ei ela ning Eesti riigisaladusega ta kokku ei puutu. Selliste julgeolekukontrollide puhul on väga oluline riikidevaheline hea koostöö ja vastastikune usaldus teabe vahetamisel.

Riigisaladuse töötlemisel tugevad turvanõuded

Eestis registreeritud ettevõtted, kellel on riigisaladuse töötlemise luba, ei ole senini veel väga aktiivselt osalenud salastatud hangetel teistes Euroopa Liidu liikmesriikides või NATO salastatud hangetel. Samas huvi selliste hangete vastu on üles näidatud. Samuti on pidevalt suure-

mas unustatakse, et nii võib töödelda vaid selleks spetsiaalselt ettenähtud töötlussüsteemis, mille on akrediteerinud pädev asutus. Riigisaladuse kaitse nõuete rikkumiste ära hoidmiseks on Kaitsepolitseiametil 2012. aastal kavas suurendada eraettevõtetele tehtavate riigisaladuse kaitse teemaliste koolituste hulka.

Üksikisikute radikaliseerumine avaliku info mõjul võib tuua terrorismi ka kõige turvalisematesse riikidesse. Oslo 2011

RAHVUSVAHELISE TERRORISMI TÕKESTAMINE

2010. aasta lõpus Tuneesias ning Egiptuses vallandunud sündmused lähevad ajalukku ühise nimetajaga Araabia kevad. Pikaajalised sotsiaalmajanduslikud probleemid ning laialdane isikute põhiõiguste piiramine viisid lõpuks ulatuslike meeleavalduste ja protestiaktsioonideni ka Liibüas, Süürias, Bahreinis, Marokos ning Jeemenis. Elanikkonna ning neid riike valitsevate režiimide vaheliste valdavalt vägivaldsete konfliktide tagajärjed on erisugused – on riike, kus režiim on vahetunud ning alustatud riigi uuesti ülesehitamist, ent on piirkondi, kus elanikkonna usulise killustumise tagajärjel on vastandumine toonud kaasa üksnes süveneva vägivallalaine. Põhja-Aafrika ja Lähis-Ida piirkonna sündmused on julgeolekuasutuste terase tähelepanu all üle maailma. Eesti sisemaiseid julgeolekuriske ei ole eelnimetatud sündmused oluliselt suurendanud, kuid Eesti kodanike võimalus sattuda eluohtlikesse olukordadesse konfliktipiirkondades on jätkuvalt suur. Selle näide oli Eesti jalgratturite pantvangistamine Liibanonis, mille kohta võite siinse aastaraamatu järgnevatelt lehekülgedelt lähemalt lugeda.

Terrorismivastase võitluse kontekstis oli 2011. aasta olulisemaks sündmuseks Al-Qaeda juhi Osama bin Lade ni tabamine ja tapmine Pakistanis, millele sekundeeris veel mitme liidri kõrvaldamine ebaseaduslikust tegevusest. Kuigi rühmitusele oli juhtunu suureks psühholoogiliseks tagasilöögiks, on tõenäoline, et juhtfiguuride kaotus üksi ei too endaga kaasa islamiaärmuslaste viljeitava ideoloogia kandepinna kadumist. Siiski nõrgenemist väljendab kas või reageerimise kiirus Araabia kevade sündmustele. Eesti peamiselt tatarlastest ning ase-

ritest koosnev moslemikogukond on siinsesse ühiskonda hästi sulandunud ning arvestab rahumeelselt kohalikke olusid. Esinenud on üksikuid terrorismi õigustavaid avaldusi, kuid konkreetsete tegude ni see viinud ei ole.

aja või isegi põlvkondade jooksul. Nii seisab vana Euroopa juba mõnda aega silmitsi teise ja kolmanda põlve immigrantide radikaliseerumise nähtusega.

Meie naaberriikides asetleidnud

Rahvusvahelist terrorismi saab tõkestada rahvusvahelises koostöös. Leedu eriüksus Euroopa Liidu suurõppusel EUCREME2011 Tallinna lennujaamas

Eesti geograafilises kontekstis on terrorismioht lahutamatult seotud ebaseadusliku rändega, kuivõrd selle kaudu võivad immigreruda nii äärmusrühmituste liikmed kui ka sellise tegevuse toetajad. Jätkuvalt püsib kõrgel kolmandate riikide kodanike huvi pääseda Eestisse ning siit edasi Lääne-Euroopasse, kasutades selleks ebaseaduslikku piiriületust, fiktiivsete abielude sõlmimist, viisa taotlemist nii õppimise eesmärgil kui ka muudel väljamõeldud ettekänetel. Eesti ning Euroopa Liidu välispiiri ületavate isikute ning nende tegelike eesmärkide tuvastamine on oluliselt suurendanud riikide rahvusvahelise koostöö osatähtsust, et tõkestada Schengeni ala vaba liikumise põhimõtte kuritarvitamist. Euroopa kontekstis on oluline mõista ka problemaatikat, mis väljendub pikema

sündmused on otsene selle indikaator, et terrorismioht on Eestile järjest lähemale nihkumas: nii Soomes kui ka Rootsis on 2011. aastal vahistatud terrorismiga seoses mitu isikut. Meie naaberriikide moslemikogukondadest võib leida isikuid, kes on asunud toetama islamiradikalismi oma uues asukohariigis. Naaberriikidega tihedalt seotud Eestis on suur tõenäosus, et sellised isikud võivad jõuda ka meile, mida ilmestab ka 2011. a oktoobris kinni peetud Türgi Vabariigi kodanikuga seotud juhtum. Interpoli kaudu Türgi poolt kurdi äärmusrühmituse toetamises rahvusvaheliselt tagaotsitav Rootsi elanik vabastati ning saadeti Rootsi tagasi, kui selgus, et tema poolt kuriteo toimepanemise ajal ei olnud Eestis terrorikuriteo toetamine veel kriminaliseeritud.

Hollandi CBRN eksperdid rahvusvahelisel terrorismivastasel õppusel EUCREMEX2011

PPA lennusalga kopterid terrorismivastasel suurõppusel EUCREMEX2011

Välisriikide islamiorganisatsioonide huvi Eesti vastu on püsiv. Peamiselt misjonitööle orienteeritud fundamentaalse islami mõjutustega Jamaat Tablighi liikumise grupid on Eestit külastanud juba üle 10 aasta. Saudi Araabia ja Araabia Ühendemiraatide fundamentaalset islamit pooldavate islamiorganisatsioonide huvi sinise moslemikogukonna vastu on jätkuvalt suur, mis väljendub peamiselt materiaalses toetuses. Siinkohal võib esile tuua neist aktiivsemad: Awqaf General Trust (Araabia Ühendemiraadid), Al-Waqf Al-Islami (Saudi Araabia) ning World Assembly of Muslim Youth (WAMY), mis tegeleb rahvusvaheliselt noorte moslemite islamialase harimisega ja islamisse pöördumiseks soodsate tingimuste loomisega. Kui alates 2004. aastast on Eesti moslemid igal aastal osalenud WAMY Ida-Euroopa noorte moslemite laagris Poolas, siis 2011. a augustis korraldati WAMY laagrit ka Eestis.

Saudi Araabia vahhabiitliku islami mõju on toonud kaasa noorema põlvkonna moslemite ja mittesünnijärgsete islami vastuvõtjate ehk konvertiitide kasvava fundamentaalse islami pooldamise, mille üheks väljenduseks on Eesti mosleminoorte õpingud vahhabiitlikku ideoloogiat levitavas Me-diina (Saudi Araabia) ülikoolis. Vahhabiitlik islam sündis 18. sajandil ja on oma nime saanud Araabia poolsaare sisemaal elanud jutlustaja ja usu-uuendaja Muhammad ibn Abd al-Vahhabi (1703–1783) järgi. Abd al-Vahhabi eesmärk oli islami taasluustamise käigus panna moslemeid pöörduma tagasi koraani kui Allahi sõna juurde ja elama islami seaduse järgi. Tema õpilased nimetavad end ainujumalatunnistajateks, kes lähtuvadki seaduse- ja usuasjades vaid koraanist ning pühast pärimusest ega austa seejuures pühakuid ja muid jumalaid. Vahhabiitidel on pikaajalised tihedad suhted Saudi suguvõsaga, kes võttis nad oma kaitse alla ning kasutas neid sõjameestena võitluses teiste hõimudega. Kui 1932. aastal loodi Saudi Araabia riik ja poolsaarel tuli võimule Saudi perekond, levis range vahhabiitlik õpetus kogu poolsaarele. Saudi Araabiast rahastatavate pühamate, koolide ja heategevusprogrammide kaudu omandab vahhabiitlik islam tänapäeval üha laiemat mõju.

dil ja on oma nime saanud Araabia poolsaare sisemaal elanud jutlustaja ja usu-uuendaja Muhammad ibn Abd al-Vahhabi (1703–1783) järgi. Abd al-Vahhabi eesmärk oli islami taasluustamise käigus panna moslemeid pöörduma tagasi koraani kui Allahi sõna juurde ja elama islami seaduse järgi. Tema õpilased nimetavad end ainujumalatunnistajateks, kes lähtuvadki seaduse- ja usuasjades vaid koraanist ning pühast pärimusest ega austa seejuures pühakuid ja muid jumalaid. Vahhabiitidel on pikaajalised tihedad suhted Saudi suguvõsaga, kes võttis nad oma kaitse alla ning kasutas neid sõjameestena võitluses teiste hõimudega. Kui 1932. aastal loodi Saudi Araabia riik ja poolsaarel tuli võimule Saudi perekond, levis range vahhabiitlik õpetus kogu poolsaarele. Saudi Araabiast rahastatavate pühamate, koolide ja heategevusprogrammide kaudu omandab vahhabiitlik islam tänapäeval üha laiemat mõju.

ennetusmeetmete rakendamist. Kaitsepolitsei amet jätkab terrorismi igakülgset ennetamist, pöörates järjest suuremat tähelepanu nii riigisisesele kui ka rahvusvahelisele koostööle.

Ebaseaduslik tulirelvade salakaubavedu

2011. aastal jõudis Kaitsepolitsei amet eeluurimisega lõppstaadiumisse kriminaalasjas, mis käsitleb tulirelvade ebaseaduslikku käitlemist ja nende ebaseaduslikku Eestist väljatoimetamist 2009. a kevadest kuni 2011. a märtsini.

2010. a novembris alustatud eeluurimisega oli 2011. a detsembriks tuvastatud, et tulirelvade ebaseadusliku käitlemisega seoses on alust kahtlustada 15 isikut. Uurimisel kogutud tõendid näitasid, et Eestist toimetati ebaseaduslikult Leetu vähemalt 14 tulirelva, 10 tulirelva helisummutit ja suures koguses laskemoona. Ebaseaduslikult Leetu toimetatud 14 tulirelvast olid 6 varem desaktiveeritud tulirelvadest uuesti laskekõlblikuks muudetud tulirelvad, 4 tulirelva olid ise valmistatud ning 2 tulirelva olid

Tulirelvade ebaseadusliku käitlemisega seoses on alust kahtlustada 15 isikut

Terrorismi üleilmne levik kujutab endast probleemi, mis vaatamata terrorismiohu madalale tasemele Eestis nõuab jätkuvat ja järjepidevat koostööd oma partneritega ning vajalike

seaduslikult Leetu toimetatud 14 tulirelvast olid 6 varem desaktiveeritud tulirelvadest uuesti laskekõlblikuks muudetud tulirelvad, 4 tulirelva olid ise valmistatud ning 2 tulirelva olid

ümber ehitatud õhupüstolist 9 mm laskemoonaga tulistavateks püstoliteks. Peale selle võeti kahtlustatavalt ära suurel hulgal ebaseaduslikult käideldud tulirelvi ja laskemoona ning granaate ja lõhkematerjali.

Sellesama tulirelvade ebaseaduslikku käitlemist ja salakaubavedu käsitleva kriminaalasja eeluurimisega seoses toimus ka Kaitsepolitseiameti jaoks taasiseseisvumisjärgse aja kõige traagilisem juhtum – teenistusülesandeid täites hukkus meie kolleeg. Nimelt tulistas tulirelvaloata Ago-Ursel Waaks 4. mail 2011 Põlva maakonnas Orava vallas asuvas Waaksi talus tema poja Peeter Waaksi kahtlustamisega seoses läbiotsimist tegevaid kaitsepolitsei- ja politseiametnikke, tabades neljast mehest kolme. Toona teadaoleva info kohaselt pidi mees tulirelvadega seotud süütegude uurimises olema pelgalt tunnistajaks. Tulistamiseks kasutas A-U. Waaks oma poja Peeter Waaksi nimele registreeritud jahikarabiini OP-SKS kaliibriga 7,62 x 39 mm. Waaksi talu peremehe poolt alustatud tulistamise tõkestamiseks olid läbiotsimist teostanud politseinikud sunnitud avama vastutule ning A-U. Waaksi tulistamise lõpetasid vaid saadud kuulitabamused. A-U. Waaks suri saadud laskevigastuste tõttu kohapeal. Kiirabi toimetas

kõige raskemini viga saanud kaitsepolitseiniku Tarmo Lauu haiglasse. Paraku polnud arstidel võimalik tema elu päästa ja ta suri haiglas. Haiglasse toimetati ka haavata saanud teine kaitsepolitseinik ning üks neil läbiotsimisel abiks olnud ja haavata saanud politseinikest. Mõlemad vigasaanud paranesid jõudsalt ning jätkavad oma teenistust kaitsepolitseis ja politseis.

Kontroll tulirelvade laskekõlbmatuks muutmiseks kehtestatud tehniliste nõuete tegeliku täitmise üle ei ole kohati olnud piisav

Samaaegselt toimuva operatsiooni teine uurijate grupp jätkas Waaksi talu jõudes menetlustoiminguid. Selleks ajaks oli tabatud ka üks kahtlustatavatest Peeter Waaks, kes oma elukohta tooduna andis läbiotsimise käigus vabatahtlikult välja ebaseaduslikke tulirelvi, laskemoona, ilma sütikuta mürsu ja lõhkematerjali. P. Waaksi osalusel Waaksi talus tehtud läbiotsimisel võeti majast ära 11 ebaseaduslikku tulirelva, neist 2 koos helisummutitega; 1964 padrunit; 3 relvarauda ning lubatust oluliselt rohkem püssirohtu.

Kuigi 2011. a lõpuks polnud kohtud eelkirjeldatud kuritegude kohta jõudnud veel oma õiguslikku hinnangut anda, näitab eeluurimisel seni tuvas-

tatu selgelt seda, et kontroll tulirelvade laskekõlbmatuks muutmiseks kehtestatud tehniliste nõuete tegeliku täitmise üle ei ole kohati olnud piisav. Samuti on ilmnenud vajadus reguleerida õigusaktidega selgemalt protseduurireeglid, kuidas isikud peaksid toimima, kui soovitakse Eestisse toimetada välismaal laskekõlbmatuks muudetud tulirelvi, kuna tulirelvade

laskekõlbmatuks muutmise tehnilised parameetrid ja protseduurireeglid on riigiti erinevad.

Eestis kehtiva relvaseaduse kohaselt muudetakse tulirelv laskekõlbmatuks selle oluliste osade mehaanilise töötlemise teel, mille tulemusena relv kaotab jäädavalt lasu sooritamise võime. Relva laskekõlbmatuks muutmise tehnilised nõuded on kehtestatud siseministri 04.12.2001. a määrusega nr 93 "Relvade laskekõlbmatuks muutmise tehniliste nõuete kehtestamine". Juhul kui laskekõlbmatuks muutmise käigus on mõni tulirelva oluline osa jäänud rikkumata, kehtib selle kohta sama käitlemise kord, mis on kehtestatud relvaseadusega seda liiki relvale, mil-

Waaksi talust läbiotsimisel leitud ebaseaduslik püstol TT

Ülelöödud relvanumbriga summutiga püstol Margo

Läbiotsimisel ära võetud lõhkeaine ja granaadid

le oluline osa see on. Tulirelva olulised osad on relvaseaduse § 21 lg 1 kohaselt relvaraud, lukk, padrunipesa, trummel ja adapter. Tulirelva laskekõlbmatuks muutmiseks peab relvaomanik või -valdaja taotlema enne loa Politsei- ja Piirivalveametilt. Relva võib laskekõlbmatuks muuta vaid relva parandamise või ümbertegemise tegevusluba omav isik.

Juhtumid, mis annavad tunnistust sellest, et laskekõlbmatuks muudetud tulirelvad muudetakse käepäraste vahenditega ebaseaduslikult uuesti laskekõlblikeks, peaks tingima selle, et tulirelvade laskekõlbmatuks muutmist käsitlevad õigusaktid vaadatakse uuesti üle ning viiakse sisse vajalikud parandused ja täiendused, mis aitaksid tagada selle, et kord juba laskekõlbmatuks muudetud tulirelvad oleksid tõepoolest jäädavalt laskekõlbmatud ning neid poleks võimalik käepäraste vahenditega uuesti laskekorda seada ja ebaseaduslikku käibesse lasta.

Eesti kodanike päästmine Liibanonis

23. märtsil 2011 rööviti Bekaa orus Zahle linna lähedal Süüriast Liibanoni reisinud seitse Eesti turisti. Eestlased olid rattamatkal ning vahetult enne pantvangistamist ületanud Süü-

rimiseks kriminaalmenetluse, mida asus läbi viima Kaitsepolitseiamet. Välisministeeriumi juhtimisel moodustati siseriiklik kriisikomisjon, kus asjassepuutuvad riigiasutused vahetasid teavet ning pandi ühiselt paika edasised töösuunad. Koos Riigiprokuratuuriga edendati koostööd Liibanoni menetlusasutustega, saadeti õigusabipalveid partnerteenistustele. Rahvusvahelise tasandi töös oli oluline roll Teabeametil.

Kuigi ei ole olemas “tüüpilist pantvangistamist”, võib meie juhtumit siiski pidada märkimisväärselt erandlikuks. Liibanonis ei ole selliseid pantvangistamisi pärast kodusõda aset leidnud ning varem ei ole Eesti riik pidanud otseselt ja vahetult sekkuma laiahaardelise rahvusvahelise pantvangikriisi lahendamisse. Juhtumi lahendamise muutis eriti keeruliseks asjaolu, et piirkond, kus kuritegu toime pandi, on sisuliselt keskviimule allumatu ning tuntud oma seadusetuse, narkoäri ja klannitülide poolest. Piirkonna eripäraks on tõsiasi, et suurem osa aktiivsest elanikkonnast, eriti aga meestest, on omandanud oma elukogemuse karmides tingimustes ja relv käes sõdides. Meenutada tasub kodusõda ja relvakonflikte Iisraeliga aastatel 1975–1991 ning piirkondlikku sõdimist Iisraeliga ka 21. sajandi esimesel kümnendil. Pikale veninud sõda hävi-

mitmeid variante ning koguti arvamusi erinevate maailma teenistuste kogenud spetsialistidelt. Situatsiooni komplitseerisid ka alanud protsessid, mis said rahvusvahelisele üldsusele tuntuks Araabia kevade nime all. Maailma avalikkus reageeris diktatuuride langemisele valdavalt positiivselt, kuid eestlastest pantvangide vabastamise operatsiooni mõjutasid need sündmused negatiivselt. Liibanoni lähiriikides toimunud ülestõusud ja korratused takistasid otseselt kaitsepolitsei uurijate tööd, sest nende riikide julgeolekustruktuurid olid pineva olukorra lahendamisele hõivatud ning nii mõnigi teabepäring jäi seetõttu vastusetu. Nii saigi selgeks, et toetuda tuleb peamiselt oma inimeste tööle. Samas tuleb esile tõsta mitme riigi kolleegide koostöövalmidust ja avatust. Nende nii intellektuaalne kui ka praktiline kaasabi viis inimeste päästmiseni.

Käimasoleva kriminaalmenetlusega Eestis ja Liibanonis on välja selgitatud, et ratturite röövi korraldasid ja viisid läbi äärmuslastest sunniidid. Pantvangistajad olid valdavalt usklikud, madala haridustasemega ning raha oli nende puudusväärtuste hierarhias kõrgel kohal. Juhtumi motiivi võib leida just nimelt viimasest – pantvangistajad lootsid välismaalasi röövides kiirele ja kergele rikastumisele. On alust arvata, et pantvangiks taheti võtta mõne suurriigi kodanikke ning juhuslikult “vaese Eesti” turisti otsa sattumine valmistas jõugule pettumuse. Neile kõige valusama tõdemusena ei osutunud valitud tee just hõlpsaks: tulevahetuse käigus Liibanoni sisejulgeolekuteenistusega on surma saanud kolm kahtlustatavat ja enamik röövi korraldajatest on praeguseks vahistatud ning sunnitud oma tegudest aru andma.

Arvestades eelmainitud riskide ning Liibanoni Bekaa oru ja Süüria vahelise ala ohtlikkusega, võtsid Liibanoni ametivõimud siiski asja lahendamise

Eesti riik pidi esmakordselt otseselt ja vahetult sekkuma laiahaardelise rahvusvahelise pantvangikriisi lahendamisse

ria-Liibanoni piiri. Mehed sunniti relva ähvardusel autosse ning järgnevad 114 päeva hoidis granaatide, pomimivööde ja Kalašnikovi automaatidega varustatud jõuk neid kasinates tingimustes pantvangis. Meie rattureid “töödeldi” pidevalt, et emotsionaalse surve all vältida nende võimalikke põgenemiskatseid.

Riigiprokuratuur alustas juhtumi uu-

tas suurema osa põllumajandusest ja tööstusest, esile kerkis aga oskuslikult ülesehitatud tulirelvade, narkootikumide ja muu salakaubavedu, mille kaasnähtuseks on kurjategijate tulevahetused nõrgestatud riiklike ametkondadega ja vormikandjate mõrvad.

Juhtumi alguses, kui puudus teave, kes ja miks eestlased röövis, vaadeldi võimalike põhjuste ja eesmärkidena

114 päevaga pantvangidest päästetuteks — siseriikliku ja rahvusvahelise koostöö tulemus

ka enda südameasjaks. Kurbusega peab tunnistama, et 10. aprilli tulevahetuses sai surma Liibanoni sisejulgeolekuteenistuse ametnik. Tema ennastsalgava tegutsemise auks saame öelda, et viimastel eluhetkedel suutis ta teha viimase kartmatu teo, tulistades surmavalt ka pantvangistajate jõugu ühte juhtfiguuri Darwish Khanjar'i. Teine kurjategijate nina-meis Wael Abbas peeti kinni Katari lennujaamas, kui ta üritas võltspassi kasutades Brasiiliasse põgeneda. Katarist toimetati ta Süüriasse ning 02.11.2011 anti üle Liibanoni võimudele edasisteks menetlustoiminguteks, mille käigus ta teadaolevalt tunnistas enda süüd, andes ütlusi nii enda kui ka teiste kuriteo toimepanemisse kaasatud isikute kohta.

Pretsedendiks kujunenud Liibanoni pantvangikriis oli proovikivi Eesti riigile, kuid selle keerulise olukorra lahendamist võib pidada edukaks ja rahvusvahelist praktikat arvestades ka kiireks. Nimelt võib pantvangijuhtumi lahendamine võtta loodetu asemel aastaid ning paraku isegi seejärel lõppeda traagiliselt. Meie kodanike päästmiseks tehtud järjekindel töö ning partnerite toetus kulmineerus

14. juulil 2011, kui ühisoperatsiooni tulemusena päästeti eestlastest pantvangid kurjategijate vägivalla käest.

Kaitsepolitseiamet tänab kannatanute lähedasi ja kõiki partnereid ühiste jõupingutuste eest. Lähedastega suhtlemine neile kuude jooksul ääretult stressirohkes olukorras oli inimlikult ja professionaalselt keeruline ülesanne. Siinkohal ei saa

2011. aastal oli märgata Euroopa riikide kodanike pantvangistamiste arvu suurenemist Magribi² ja Sahe-li³ aladel. Pantvangivõtmised selles piirkonnas on enamasti korraldanud Al-Qaeda ning põhjused on poliitilised. Siinjuures palub kaitsepolitsei Eesti kodanikel reisida kooskõlas vastutustunde ja terve mõistusega ning reisiplaani koostamisel realistlikult arvesse võtta kohalikke olusid. Välis-

Pantvangijuhtumi lahendamine võib võtta aastaid ning paraku isegi seejärel lõppeda loodetu asemel traagiliselt

märkimata jätta isehakanud vahendajate esilekerkimist, kes väitsid erinevatele osapooltele, et just nemad on võimelised olukorda oma-päi kiirelt lahendama. Arvestades kaitsepolitsei ja teiste riigiasutuste panustatud töötundide ja muude ressursside suurust kriisi lahendamisel on vägagi kaheldav, et ühelgi eraisikul oleks olnud võimekust sama tulemuse saavutamiseks. Ühtlasi on kahetsusväärne, kui asjasse mittepuutuvad isikud püüavad oma ambitsioone edendada väitega, et just nemad on tegelikult juhtumi lahendamise niiditõmbajad.

ministeeriumi info riskiriikidest on näidanud, et vaatamata suurtele jõupingutustele ei saa välistada juhtumi traagilist lõppu, mistõttu tasub rõõmustada, et sel korral õnnestus kaasmaalased päästa, kuid oma ekstreemsete elamuste otsimise planeerimisel tasuks arvestada võimalikust pigem halvimagaga.

² Maroko, Alžeeria, Tuneesia, Liibüa ja Mauritaania piirkonda hõlmav ala.

³ Hõlmab Senegali, Mauritaania, Mali, Burkina Faso, Alžeeria, Nigeeria, Tšaadi, Sudaani, Etioopia ja Eritrea alasid.

A. Loigom altkäemaksu võtmas

KORRUPTSIOONIVASTANE VÕITLUS

Riigi välis-, sise- ja majandusjulgeoleku tagamise seisukohalt on oluline järjepidev ja eesmärgipärane korruptsioonivastane tegevus, mis omakorda peab arvestama arenguid ning muutusi kõigis eluvaldkondades. Nende analüüs on tähtis võimalike uute korruptsiooniohtude levimise tõkestamisel ja negatiivsete mõjude maandamisel. Korruptsiooni tagajärjed on kahtlemata pikaajalised, nii on mitmegi riigi majandusraskuste põhjused kindlasti sügavamad kui kauaaegne “üle oma võimete elamine”. Eesti on korruptsioonivastases tegevuses olnud üldjoontes edukas, kuid alati saab eesmärkide täitmist kiirendada ja tõhustada. Hoolimata edusammudest ei anna hetkeolukord Eestis siiski põhjust rahuloluks – seda kinnitab 2011. a Transparency Internationali rahvusvaheline korruptsioonitajumise indeks, mille kohaselt on Eesti positsioon võrreldes 2010. aastaga halvenenud: langeti kolm kohta ehk 29-ndaks, samas langes ka Eesti indeksi absoluutväärtus. Eeltoodu taustal peavad eelkõige riigi seadusandliku ja täidesaatva võimu esindajad jätkama igapäevaseid pingutusi

korruptsioonivabama ühiskonna ja seeläbi riigi julgeoleku kindlustamise nimel. Kaitsepolitseis viimastel aastatel menetletud kriminaalasjade põhjal võib öelda, et levinumateks korruptsioonikuritegudeks nii riigikui ka kohaliku omavalitsuse amet-

nagu korruptsiooni enda mõjud on võrdlemisi pikaajased, vajab ka korruptsioonivastaste meetmete mõjulepääs paratamatult mõnevõrra aega. Veendunult võib väita, et kõnealuste organisatsioonide majandada on suur hulk nii Eesti kui ka ELi raha, mille

Kaitsepolitseis menetletud kriminaalasjade põhjal võib öelda, et ametnike seas on levinumateks korruptsioonikuritegudeks pistise ja altkäemaksu võtmine menetlusotsuste tegemisel ning riigihangetel

nike seas on pistise ja altkäemaksu võtmine menetlusotsuste tegemisel ja riigihangetel. Samas on märgatavalt suurenenud, eriti poliitilise korruptsiooniga puutumust omava mõjuvõimuga kauplemise juhtumite arv ja konkurentsikuritegude toimepanemise tõenäosus.

Seadusandja tahtel on alates 10. oktoobrist 2011 Kaitsepolitsei ameti uurida ka need korruptsioonikuriteod, mille on toime pannud avalik-õigusliku või riigi osalusega või riigi asutatud juriidilise isiku juhatuse või nõukogu liige, kui tema tegevusega võib kaasneda oht riigi julgeolekule. Nii

puhul peab olema tagatud, et sellega toimetatakse ausalt ja meie kõigi avalikes huvides, mitte varjatud huvirühma või mõne välisriigi tahte järgi.

Korruptsioon mittevaraliste ülesannete täitmisel riigisektoris

Valdkond hõlmab peamiselt korruptsioonijuhtumeid õiguskaitseasutustes – eelkõige menetlusotsuste tegemisel ja täideviimisel, samuti altkäemaksu- või pistisekuritegusid riiklike lubade ja litsentside väljastamisel või kooskõlastuste andmisel ametiasutuste poolt.

Kohtute puhul on jätkuvalt kõige korruptsiooniohtlikumaks nähtuseks kohtunike mõjutamine süüdistatavate, nende kaitsjate või kolmandate isikute poolt soodsama kohtulahendi saavutamiseks, aga ka jälitustoimingu andmete avaldamiseks või muu sotsiaalse seotuse pinnalt. Kaitsepolitseiameti poolt viimastel aastatel avastatud ja menetletud kohtunike korruptsioonijuhtumid on peale õigussüsteemi puhastamise kindlasti mõjunud positiivselt ka inimeste õiguskindluse kasvule.

Politseikorruptsiooni juhtumeid analüüsides võib kaitsepolitsei hinnangul kõige ohtlikumaks pidada politseiametnike ebaseaduslikke kokkuleppeid seaduserikkujatega vastutasu või -teene eest. Politsei ülesannete paljususe koos neile antud õigustega loob korrumpeerunud ametnikele erisuguseid võimalusi õigusrikkumiste toimepanemiseks, nagu näiteks vara mittesihipärane kasutamine isikliku kasu eesmärgil, omastamine, politseiinformatsiooni lekitamine.

Ülalnimetatud ohtudest sai reaalsus 2011. aasta lõpus, kui kaitsepolitsei pidas korduvas altkäemaksu võtmises kahtlustatavana kinni kaitsepolitsei tänaseks juba endise

juhtivspetsialisti Indrek Pöderi. Tegemist oli juhtumiga, mille avastas kaitsepolitsei ise ning selle realiseerimiseni jõuti pikemaajalise jälituse ja kriminaalmenetluse tulemusena. Tänapäevaks on I. Pöderile esitatud kahtlustus KarS § 294 lg 2 p 1, 2, 4 järgi kvalifitseeritavate kuritegude toimepanemises. Esitatud kahtlustuse kohaselt nõudis ja sai I. Pöder alates 2009. a kevadest kuni 2011. a detsembrini korduvalt suures ulatuses altkäemaksu mitmelt isikult, lubades kasutada ja kasutades vastutasuks oma ametiseisundit nende huvides. Kokku kahtlustatakse I. Pöderit rohkem kui kümnes kuriteoepisoodis. Seejuures sai I. Pöder esitatud kahtlustuse kohaselt ühtekokku üle saja tuhande euro altkäemaksu ning nõudis lisaks sellele altkäemaksu veel kokku üle miljoni euro suuruses summas. Täpsed altkäemaksuna nõutud ja saadud summad selguvad kriminaalmenetluse lõpus. Töö selles osas oli 2011. a lõpus veel pooleli. Peale I. Pöderi on riigiametnikest samas kriminaalasjas esitatud kahtlustus ka Politsei ja Piirivalveameti sisekontrollibüroo endisele juhile, keda kahtlustatakse kutse- ja ametitegevuses teatavaks saanud saladuse hoidmise kohustuse rikkumises.

2011. aastal jõustunud kohtuotsused

Lõuna Prefektuuri kriminaalbüroo talituse juht Indrek Ploompuu mõisteti süüdi KarS § 294 lg 1 järgi kvalifitseeritava kuriteo toimepanemises. I. Ploompuu sai ühelt eraisikult kokku 40 762 krooni suuruses summas altkäemaksu sama eraisiku võimalikele seaduserikkumistele reageerimata jätmise ning tööülesannete käigus talle teatavaks saanud informatsiooni lekitamise eest. Kohus karistas I. Ploompuud osaliselt reaalse vangistusega.

Ida Prefektuuri Rakvere politseiosakonna kriminaaltalituse vanemkomissar Ilmar Ojasoo mõisteti süüdi KarS § 201 lg 2 p 3 ning § 299 lg 1 järgi kvalifitseeritavate kuritegude toimepanemises. I. Ojasoo omastas politseis hoiul olevaid asitõendeid ning võltsis ametiisikuna ametlikku dokumenti. Kohus karistas I. Ojasood rahalise karistusega.

Kaitsepolitsei olulisi töövaldkondi on ka riiklike litsentside, lubade, kooskõlastuste ja järelevalvega seotud korruptsiooni avastamine. Viimane puudutab eelkõige tolli- ja piirikorruptsiooni, sest Euroopa Liidu välispiirina peab Eesti olema suuteline

tõkestama strateegiliste kaupade salakaubavedu, illegaalide sisseännet jms. Lisaks on korruptsioonivastane tegevus selles valdkonnas oluline meede riigieelarve tulude stabiilse laekumise tagamisel.

Põhja maksu- ja tollikeskuse tollikontrolliosakonna liikuvkontrollitalituse vaneminspektor Marko Heinsoo mõisteti süüdi KarS § 294 lg 2 p 1 järgi korduvas altkäemaksu võtmises, ametialaste kohustuste täitmata jätmises ning asutusesiseseks kasutamiseks mõeldud teabe lekitamises. Altkäemaksu andjateks ja vahendajateks olid tema endised kolleegid tollist – Alar Toomingas ja Allar Heinsalu, kellelt M. Heinsoo võttis kaheksal korral vastu altkäemaksu kokku summas 20 200 krooni. Kuritegeliku skeemi eesmärk oli tagada illegaalse kütuseäri tegelevatele isikutele nn puutumatus tollikontrolli eest. Kriminaalmenetluse käigus tuvastati ulatuslik käibemaksupettus, mille kohtueelset menetlust toimetas edukalt Maksu- ja Tolliamet. Kohus karistas M. Heinsod ja tema endisi kolleege tingimisi vangistusega, millest süüdistatavad viibisid eeluurimisel üle 3 kuu vahi all.

Korruptsioon riigieelarve- liste vahendite ja riigivara kasutamisel

Selles valdkonnas on korruptsiooni-
ohtlikumad eelkõige suuremahuli-

rohkem tähelepanu pöörata korruptsioonile infrastruktuuri (ehitus, teehitus) arendamise projektides, samuti riigikaitse-, infotehnoloogia-, keskkonna- ning meditsiinihangete korraldamisel. Erinevalt n-ö tava-
korruptsioonist iseloomustavad seda valdkonda sageli konspireeritumad kuriteoskeemid, st otsese raha nõudmise-andmise asemel kasutatakse varifirmasid ja varjatud osalusi, kaubeldakse mõjuvõimuga ning pannakse toime konkurentsikuritegusid. Riskikohtadeks on eelkõige korruptiivse iseloomuga konkurentsi kahjustavad kokkulepped ning hangete suunamine kindlatele äriühingutele. Omakasust lähtuvate ning kergesti mõjutatavate kõrgemate ametnike otsused võivad aga riigile strateegiliselt olulistes valdkondades halvimal juhul kaasa tuua investeringute ja eelarvetulude kahanemise, ausa konkurentsi vähenemise ning riigi usaldusväarsuse languse rahvusvahelisel tasandil.

2011. aasta kohtulahendid

Keskonnaministeeriumi veeosa-
konna projektide büroo nõunik Kristo Kärmas mõisteti süüdi KarS § 293 lg 2 p 1 järgi kvalifitseeritavate kuritegude toimepanemises. K. Kärmas osales Euroopa Liidu ühtekuuluvusfondist rahastatava meetme hindamiskomisjoni töös, ministeeriumi korraldatud keskkonnavalase riigihanke ettevalmistamises ning reoveepuhastite rekonstrueerimiseks vajalike saastetasu asendamise

nõustamis- ja projekteerimisteenu-
seid K. Kärmaselt temaga seotud äriühingu kaudu kokku 355 022 krooni ulatuses, võimaldades sellega K. Kärmasel teha pistisena täiendava isikliku tulu teenimise eesmärgil tööd. Kohus karistas K. Kärmast vangistusega, mis asendati üldkasuliku tööga.

SA Keskkonnainvesteeringute Kes-
kuse IT arendusjuht Margus Kanter mõisteti süüdi KarS § 209 lg 2 p 1' ja § 294 lg 2 p 1, 2 järgi kvalifitseeritavate kuritegude toimepanemises. M. Kanter nõudis ühelt äriühingult korduvalt 80 000 krooni altkäemaksu sihtasutuse infotehnoloogiahangete suunamise eest, lubades seejuures äriühingul esitatud pakkumusi kunstlikult suurendada. Peale selle lasi M. Kanter isikliku varalise kasu saamise eesmärgil kelmuse teel maksta sihtasutusel kinni ühe tuttava äriühingu fiktiivseid arveid tööde eest, mida tegelikkuses ei tehtud. Kokku tekitas M. Kanter oma tegevusega sihtasutusele üle 331 984 krooni suuruse kahju. Kohus karistas M. Kanterit tingimisi vangistusega.

SA Tartu Ülikooli Kliinikumi tehnikateenistuse meditsiinitehnika ja -tehnoloogia osakonna juhataja Andrus Aavik mõisteti süüdi KarS § 209 lg 2 p 1' järgi kvalifitseeritavate kuritegude toimepanemises. A. Aavik lasi ühel meditsiinitehnika müügiga tegeval äriühingul maksta kinni enda ja oma lähedaste puhkuse- ja koolitusreise. Seejuures lubas A. Aavik ettevõttel esitada tehtud kulutuste tasaarvelduseks hiljem fiktiivsed arved kliinikumile tööde eest, mida tegelikkuses ei tehtud. Äriühingu poolt esitatud fiktiivsed arved aksepteeris kliinikumi nimel A. Aavik oma ametiülesandeid täites ise, luues sellega sihtasutusele tegelikest asjaoludest teadvalt ebaõige ettekujutuse. Peale selle lasi A. Aavik ühel teisel meditsiinitehnika müügiga tegeval

Riskikohtadeks on eelkõige korruptiivse iseloomuga konkurentsi kahjustavad kokkulepped ning hangete suunamine kindlatele äriühingutele

sed ja spetsiifilised riigihanked, mis on seotud Euroopa Liidu toetusraha kasutamisega. Nende hangete puhul on seejuures kõige korruptsioonialtimaks finantseeringute taotlemise järk. Kaitsepolitsei hinnangul tuleb

taotluste menetlemisel, tegutsedes seejuures oma ametiseisundit ära kasutades mitme äriühingu huvides. Vastutasuks äriühingute huvides tegutsemise eest tellisid samad äriühingud veemajandusega seotud

äriühingul maksta salaja kinni enda puhkusereisi kulud, luues ettevõttele tegelikest asjaoludest teadvalt ebaõige ettekujutuse. Kokku sai Aavik toimepandud kuritegude tulemusena varalist kasu 176 125 krooni ulatuses, tekitades äriühingutele ka varalist kahju. Kohus karistas A. Aavikut tingimisi vangistusega.

Nagu mitmes teises valdkonnas, nii esineb ka kaitseväes korruptsiooni eelkõige hangete ja tugiteenustega seotud tegevuses. Korruptsioon militaarstruktuurides nõrgendab riigi kaitsevõimet, seades ohtu ka rahvusvaheliste kohustuste täitmise suutlikkuse. Kaitsepolitsei tööülesannetest lähtudes tuleb kindlasti arvestada, et korrumpeerunud kaitseväelane on kahtlemata heaks värbamise sihtmärgiks ebasõbralike välisriikide luureteenistustele.

Kaitseväe Peastaabi logistikaosakonnas meditsiiniteenistuse meditsiiniressursside planeerimise jaoskonnas staabiohvitser leitnant Aivo Loigom mõisteti süüdi KarS § 293 lg 2 p 1 ja § 294 lg 1 järgi kvalifitseeritavate kuritegude toimepanemises. A. Loigom võttis meditsiinitehnika müügi tegeleva äriühingu esindajalt korduvalt kokku 160 000 krooni pistist ja altkäemaksu sama äriühingu poolt esitatud pakkumuste edukaks tunnistamise eest kaitseväe meditsiinitarvikute ja -seadmete ostmise hankemenetlustes. Kohus karistas A. Loigomit osaliselt reaalse vangistusega.

Korruptsioon kohalikes omavalitsustes

Kaitsepolitsei menetlusalluvuses on Eesti kuue suurema kohaliku omavalitsuse ehk Tallinna, Tartu, Pärnu, Narva, Kohtla-Järve ja Jõhvi juhtide võimalike korruptsioonikuritegude tuvastamine. Põhilsed korruptsiooniriskid KOVides

on kaitsepolitsei hinnangul seotud omavalitsuste poolt läbiviidavate riigihangete ja sõlmitavate hankelepingutega. Näiteks tehakse endiselt suur osa KOVide avalikest ostudest ilma riigihankeid korraldamata. Samuti on paljud omavalitsused teinud

Ameti määratud, kuid tasumata jäänud rahatrahvi nõuete sundtäitmise menetlustes kohtutäitur P. Lantinit teiste Tallinnas tegutsetavate kohtutäiturite ees. Vastutasuks sai K. Järvik P. Lantinilt sularahas 9 500 eurot pistist. Kohus karistas K. Jär-

Võrreldes riikliku tasandiga iseloomustab kohalike omavalitsuste korruptsiooni sageli ka riske maandavate meetmete ja sisekontrolli mehhanismide ebatõhusus

tehinguid ühingutega, millega on seotud KOVide liikmed ja töötajad, sh teevad ametnikud tehinguid sisuliselt iseendaga. Võrreldes riikliku tasandiga iseloomustab kohalike omavalitsuste korruptsiooni sageli ka riske maandavate meetmete ja sisekontrolli mehhanismide ebatõhusus, mistõttu on üksikametnikul suuremad võimalused õigusrikkumiste toimepanemiseks, näiteks detailplaneeringute menetlemisel, lepingute ja tellimuste suunamisel.

2011. aasta kohtulahendid

Tallinna Linnaplaneerimise Ameti juhataja Toomas Õispuu mõisteti süüdi KarS § 293 lg 1 järgi kvalifitseeritava kuriteo toimepanemises ning vandeadvokaat Viktor Kaasik KarS § 297 lg 1 järgi kvalifitseeritava kuriteo toimepanemises. T. Õispuu võttis V. Kaasikult pistisena 10 000 eurot soodustingimustega laenu, aidates vastutasuks ametiisikuna aktiivselt kaasa V. Kaasiku poolt esindatavate detailplaneeringute menetlemisele. Kohus karistas T. Õispuud tingimisi vangistusega ning V. Kaasikut rahalise karistusega 27 106 eurot.

Tallinna Munitsipaalpolitsei Ameti juhataja Kaimo Järvik mõisteti süüdi KarS § 293 lg 1 järgi kvalifitseeritava kuriteo toimepanemises ning Tallinna kohtutäitur Priit Lantin KarS § 297 lg 1 järgi kvalifitseeritava kuriteo toimepanemises. K. Järvik eelistas Tallinna Munitsipaalpolitsei

vikut osaliselt reaalse vangistusega ja P. Lantinit rahalise karistusega 45 362 eurot.

Põhja-Tallinna Valitsuse linnamajandusosakonna juhataja Allar Oviir mõisteti süüdi KarS § 293 lg 2 p 1 järgi kvalifitseeritavate kuritegude toimepanemises. A. Oviir lubas võtta ja võttis korduvalt ühtekokku 383 840 krooni ulatuses pistist munitsipaal-korterite üürilepingute pikendamise ja linnaosa ehitustellimuste suunamise eest oma tuttavate ehitusettevõtetele. Pistist maksti A. Oviirile nii sularahas ja ülekannetega pangakontodele kui ka tasuta teenuste ja asjadena. Kohus karistas A. Oviiri tingimisi vangistusega ning temalt konfiskeeriti riigi tuludesse süüteo saadud vara kokku 7 669 eurot.

Narva abilinnapea Sofja Homjakova mõisteti süüdi KarS § 3112 ja § 22 lg 2 järgi kvalifitseeritava kuriteo toimepanemises. S. Homjakova andis talle alluva munitsipaalasutuse ametnikule korduvalt korraldusi teadvalt ebaseadusliku väärteotsuse tegemiseks oma tuttava kasuks. Kohus karistas S. Homjakovat rahalise karistusega.

1989. a foto uurimistoimikust: Okupatsiooni lõpuni Nõukogude armee valduses olnud hoone, kus 1941. a NKVD vägede sõjatribunali otsusel mõrvati Eesti riigiametnikke

70 AASTAT KOMMUNISTLIKUST MASSIMÕRVAST PIRITA-KOSEL

2011. aastal möödus 70 aastat Pirita-Kosel Scheeli krundil toime pandud massimõrvast, kus Balti sõjaväeringkonna Siseasjade Rahvakomissariaadi (NKVD) vägede sõjatribunali otsustega mõisteti surma ja hukati kümneid süütu tsiviilisi, Eesti Vabariigi ühiskonna- ja poliitikategelasi ning Vabadussõjast osavõtnuid. Neid kõiki

deksi sätteid, millega anti alusetult kriminaalne hinnang patriootlikule tegevusele sõltumatu Eesti riigi rajamisel, tema iseseisvuse kaitsel ja Eesti Vabariigi elu korraldamisel. Scheeli krundil mõrvati mitmed politsei- ja kaitsepolitsei ametnikud, teiste hulgas Eesti kaitsepolitsei esimene juht ja Vabadusristi I/3 kavalier Helmut Veem.

anti NKVD käsutusse. Alates 1941. a algusest toimusid seal NKVD vägede sõjatribunali salajased istungid, kus kohtualused mõisteti surma, otsused viidi mahalaskmise teel kohapeal täide ja hukatute laibad maeti sealsamas varjatult hoonete põrandate alla või kohalikkude parki. Arreteeritute omastele kinnipidamise kohast ega täpsematest asjaoludest ei teatatud, enamik ära viidud meestest ja naistest jäi esialgu teadmata kadunuks.

Nende “süü” võõra riigi ees oli vaba riigi loomine, tema iseseisvuse kaitsmine ja Eesti elu korraldamine

süüdistati kontrrevolutsioonilises tegevuses, kasutades selleks Vene NFSV, s.o võõra riigi 1926. a kriminaalkoo-

Pankur Klaus Scheelile kuulunud Pirita-Kose maavaldus natsionaliseeriti koos hoonetega 1940. aastal ja

Scheeli krundil asunud NKVD vägede sõjatribunali tegevus ja 1940–1941 punasel aastal arreteeritute saatus said ajakirjanduse vahendusel avalik-

kusele teatavaks alles Saksa okupatsiooni päevil. 1941. a oktoobris leiti krundil asuva rehehoone vankrikuuri põranda alt ühishauast 9 hukatud isiku laibad, kelle käed olid nööriaga selja taha seotud. Novembris avastati krundi pargist kolme männi alt ühishauast 15 isiku surnukehad, käed samuti selja taha seotud, tropid suus ja suud kaetud kukla taha seotud sidemetega. Krundi kõrvalhoone põranda alt leiti samal kuul veel 16 isiku laibad. Surnukehad olid juba tugevasti lagunenud ja nende identifitseerimine kujunes keeruliseks. 1941. a sügisel leitud ja väljakaevatud 40 hukatust suudeti siis kindlaks teha vaid 11 isikut. Nende seas oli tuntuimaks Eesti ohvitser Vabadussõjas ja 3. soomusrongi ülem kolonelleitnant Oskar Luiga.

NKVD vägede tribunali istungid toimusid Pirita-Kose krundi värava kõrval asuva sulastemaja eluruumides, kus võeti vastu otsuseid surmanuhtluse kohaldamiseks. Sama hoone teises otsas asuva hobusetalli tsementpõranda alt ühishauast leiti 1942. a mais 38 isiku laibad, kes olid hukatud 1941. a aprillis ja kelledest õnnestus kohe kindlaks teha 23 inimest. Kokku leiti aastatel 1941–1942 Scheeli krundilt seega 78 NKVD poolt hukatud, kellest avastamise ajal õnnestus identifitseerida 34. Mõrvatute isikud tehti kindlaks nende kirjelduse, riidetuse ning neilt leitud esemete ja dokumentide alusel. Kuna samal ajal inimeste arreteerimise ja hukkamisega küüditas Nõukogude okupatsioonivõim Eestist paljud nende sugulased ja omaksed, siis ei olnud neil võimalik mõrvatute äratundmises osaleda.

Pirita-Kosel laipade leidmisel koostatud arstlikud aktid ega kontrollmaterjalid ei ole säilinud. Kogu Nõukogude okupatsiooni vältel kuulus endine Scheeli krundi territoorium Nõukogude sõjaväele ning kõik arhiivandmed inimeste hukkamisest

Pirita-Kosel olid salastatud, hukatute omastele teavet ei antud ning sündmuste avalikustamine oli rangelt keelatud. Alles 1990. a algatas Eesti NSV Prokuratuur kriminaalaja 1941. a Scheeli krundil toimunud mõrvade uurimiseks, ajendiks Mart Laari 1989. a ajalehes *Pilk* ilmunud artikkel “Massimõrvast Tallinn-Kosel 1941. aastal”. 3. jaanuaril 1990. a oli Eesti NSV KGB sunnitud esimest korda tunnistama, et ülal kirjeldatud sündmused Scheeli krundil leidsid tõepoolest aset ning et 1941. a töötas Pirita-Kosel NKVD vägede tribunali ja uurimisisolaator.

Paul Savisild, Märt Maavere, Hugo Pobul ja Aleksander Lillimägi. NKVD uurimistoimikutest selgub, et kaheks peamiseks “kuriteoks”, mida üritati neile inkrimineerida, olid Eesti põrandaaluste kommunistlike liidrite Viktor Kingissepa ja Jaan Kreuksi tabamine. Samuti kuulutati kuritegelikuks kaitsepolitseinike tegevus 1924. a riigipöördekatse mahasurumisel ja selles osalenud kommunistide vahistamine. Kõrvuti kaitsepolitseinikega hukati Scheeli krundil mitmed Kaitsepolitsei ameti salajased kaastöötajad ja endine EKP Keskkomitee liige Johannes Linkhorst (Nõmmik), kelle

Üks Scheeli krundil mõrvatutest oli Kaitsepolitsei esimene juht, Vabadusristi kavalier Helmut Veem

Tunnistajate ütluste ja kirjalike dokumentidega õnnestus kindlaks teha veel mitmed Pirita-Kosel hukatud inimeste nimed. 1942. a mais avastatud, hobusetalli alla kaevatud suurimasse ühishauda maetud 38 isikust tuvastati nüüd 31. Arhiivimaterjalidest selgus, et ohvrid olid hukatud kolmes rühmas, vastavalt 5., 23. ja 24. aprillil 1941. Teiste hulgas mõrvati aprillis Scheeli krundil Eesti kaitsepolitseinikud: Helmut Veem, Aleksander Läve, Hans Pipar, Heinrich Siirma, Paul Malsvell, Eno Tamar, Hans Koitorg, Julius Palm,

antud tunnistuste põhjal Viktor Kingissepp ja teised kommunistid 1922. a vahistati.

1941. aasta mais-juunis mõrvati Scheeli krundil kaitsepolitseinikud Vello Juurvee, Rudolf Ramla, Andres Puri, Albert Huik ja Henn Puusepp. Poliitilise Politsei Narva assistendi Vello Juurvee 1942. a märtsis välja antud surmatunnistusel on märgitud, et ta jäi kadunuks 18. novembril 1940. Aasta hiljem, 6. novembril 1941 leiti tema surnukeha Pirita-Koselt Scheeli krundi ühishauast.

NKVD vägede tribunali tegevus jätkus Scheeli krundil kuni 1941. a augustini. Paljud arreteeritud hukati kiirkorras pärast NSV Liidu ja Saksamaa vahelise sõja algust. 1990. a algatatud kriminaalasja uurimine selgitas välja veel hulga inimesi, kes varem identifitseeritud isikutega samal ajal ja samadel asjaoludel Nõukogude võimu poolt Tallinnas hukati ning on tõenäoline,

neb rohkesti ebatäpsusi. Massimõrva ohvrite sugulaste ütlustest nähtus, et nii inimeste kinnipidamisel kui ka hukkamisel valitses täielik teadmatus ja NKVD omavoli. Nõukogude võimu eesmärgiks oli oma võikaid inimsusvastaseid kuritegusid igavesti varjata ning seetõttu oli mõrva- ja iseäranis matmispaikade dokumenteerimine rangelt keelatud.

aastal NKVD poolt Pirita-Kosel ning nad on maetud nimetutesse haudadesse. Tänapäeval on leidmata ka endiste Eesti riigivanemate Jaan Tõnissoni ja Friedrich Karl Akeli hauakohad ning on arvatud, et nemadki hukati Scheeli krundil.

Pirita-Koselt leitud tapetud maeti Saksa okupatsiooni ajal ümber Tallinna Liiva kalmistule, kus tänapäeval paikneb punase terrori ohvrite mälestusmärk. Scheeli mõisa krundil toimunud kommunistide veretöö oli üks jõhkramaid Eestis ning kindlasti väärib kannatanute mälestus jäädvustamist ka kohapeal.

Nõukogude võimu eesmärgiks oli oma võikaid inimsusvastaseid kuritegusid igavesti varjata

et see toimus just Pirita-Kosel. Mahalaskmiste täpsetest kohtadest ei ole sageli dokumentaalseid andmeid, kusjuures ka hukkamisaegades esi-

Mitme Eesti Vabariigi kaitsepolitsei juhi ja reatöötaja täpne saatatus on tänapäeval teadmata. On tõenäoline, et veel nii mõnedki neist hukati 1941.

1941. a Scheeli krundil NKVD mõrvatud kaitsepolitseiametnikud

1.	Huik, Albert	Poliitilise Politsei Tallinna agent 1930–1932, vanemagent 1932–1934, assistent 1934–1935.	Mõrvatud 14. mai 1941 Pirita-Kosel
2.	Juurvee, Vello (Jurevitš Vikenti)	Poliitilise Politsei assistent Narvas 1939–1940. Vabastati teenistusest 20.08.1940.	Mõrvatud 14. mai 1941 Pirita-Kosel
3.	Kaljuraid, Aleksander	Poliitilise Politsei agent Narvas 1929–1935, vanemagent Rakveres 1935–1940.	Mõrvatud ajavahemikus 26. juuni–4. juuli 1941 Tallinnas või Pirita-Kosel
4.	Kapsta, Eduard	Kindralstaabi Valitsuse Sõjaväe Teadete Kogumise osakonna käskudetahtja ametnik Haapsalus 1920, KAPO jaoskonna ülema vanemabi Tallinnas 1922, Poliitilise Politsei abikomissar Tallinnas 1926–1934, Narvas 1934–1936, Tartus 1936–1939, komissar Petseris 1939–1940.	Mõrvatud 4. juuli 1941 Tallinnas või Pirita-Kosel
5.	Koitorg, Hans	KAPO Tallinna jaoskonna agent 1922–1926, Poliitilise Politsei assistent 1926–1940.	Mõrvatud 23. aprill 1941 Pirita-Kosel
6.	Kolt, Mihkel	Poliitilise Politsei Võru jaoskonna agent 1925–1927, Petseris 1927–1940, agent Võrus 1940.	Mõrvatud 26. juuni 1941 Tallinnas või Pirita-Kosel
7.	Lillimägi, Aleksander	KAPO fotograaf 1921–1924. Osales Viktor Kingisseppa arreteerimisel. 1930–1940 Poliitilise Politsei salaagent.	Mõrvatud 5. aprill 1941 Pirita-Kosel
8.	Läve, Aleksander	KAPO sekretär Tallinnas 1920–1940.	Mõrvatud 23. aprill 1941 Pirita-Kosel
9.	Maavere, Märt	Poliitilise Politsei Tallinna jaoskonna nooremametnik 1925, assistent 1926–1928, vanemassistent Tartus 1928–1935, Viljandis 1935–1939. Abikomissar Tartus 1939–1940.	Mõrvatud 23. aprill 1941 Pirita-Kosel

10.	Malsvell, Paul	KAPO Tallinna jaoskonna agent 1920–1925. Poliitilise Politsei assistent 1926–1931, agent 1931–1940. President Konstantin Pätsi ihukaitsja.	Mõrvatud 23. aprill 1941 Piritä-Kosel
11.	Manner, Johannes	Poliitilise Politsei Võru jaoskonna agent 1925–1927, Petseri jaoskonna agent 1927–1939, assistent 1939–1940.	Mõrvatud 30. juuni 1941 Tallinnas või Piritä Kosel
12.	Padar, Karl	Poliitilise Politsei Võru jaoskonna agent 1925–1927, vanemagent Petseris 1927–1940, vanemagent Võrus 1940.	Mõrvatud 23. juuni 1941 Tallinnas või Piritä-Kosel
13.	Palm, Julius	KAPO kantseleiametnik 1920. KAPO Tallinna jaoskonna käskudetäitja ametnik 1921 ja 1922–1923 jaoskonna ülema vanemabi kohusetäitja.	Mõrvatud 23. aprill 1941 Piritä-Kosel
14.	Petik, Joann	KAPO ametnik.	Mõrvatud 3. juuli 1941 Tallinnas või Piritä-Kosel
15.	Pipar, Hans	Poliitilise Politsei Tallinna jaoskonna agent 1928–1932, vanemagent 1932, assistent 1932–1938, vanemassistent 1938–1940.	Mõrvatud 23. aprill 1941 Piritä-Kosel
16.	Ploom, Heinar	KAPO Tartu jaoskonna agent 1920–1921.	Mõrvatud 30. juuni 1941 Piritä-Kosel
17.	Pobul, Hugo	Poliitilise Politsei assistent Tartus 1925–1931.	Mõrvatud 24. aprill 1941 Piritä-Kosel
18.	Puri, Andres	KAPO ülema kohusetäitja 1920–1922, registreerimise osakonna juhataja 1924, registreerimise toimkonna ülem 1924.	Mõrvatud 23. juuni 1941 Piritä-Kosel
19.	Puusepp, Henn	KAPO Võru jaoskonna agent 1922, Poliitilise Politsei vanemassistent 1925–1927, vanemassistent Petseris 1927–1938, vanemassistent Irboskas 1938–1940.	Mõrvatud 23. juuni 1941 Piritä-Kosel
20.	Ramla, Rudolf	KAPO ametnik 1923, registraator 1924, Poliitilise Politsei assistent 1927–1934. Vanemassistent Viljandis 1934–1935, abikomissar Pärnus 1935–1938, komissar 1938–1939, komissar Haapsalus 1939–1940.	Mõrvatud juunis 1941 Piritä-Kosel
21.	Raudsepp, Valter	Poliitilise Politsei assistent Narvas 1939–1940.	Mõrvatud 4. juuli 1941 Tallinnas või Piritä-Kosel
22.	Raukas, Albert	Poliitilise Politsei sekretär Kuressaares 1939, vanemagent 1939–1940.	Mõrvatud 3. juuli 1941 Tallinnas või Piritä-Kosel
23.	Saik, Eduard	KAPO Viru jaoskonna ülem 1920–1921.	Mõrvatud 23. juuni 1941 Tallinnas või Piritä-Kosel
24.	Savisild, Paul (Warfolomejev)	KAPO agent 1920–1922. KAPO “A” jaoskonna ülem 1921–1922.	Mõrvatud 23. aprill 1941 Piritä-Kosel
25.	Siirma, Heinrich	KAPO Tallinna jaoskonna agent 1921–1926, Poliitilise Politsei assistent 1926–1934, vanemagent 1934–1940.	Mõrvatud 23. aprill 1941 Piritä-Kosel
26.	Taarma, Heinrich	KAPO Narva jaoskonna agent 1922–1923.	Mõrvatud 23. juuni 1941 Piritä-Kosel
27.	Tamar, Eno	Poliitilise Politsei agent ja vanemagent Tallinnas 1928–1939, vanemagent Petseris 1939–1940.	Mõrvatud 23. aprill 1941 Piritä-Kosel
28.	Tupits, Nikolai	KAPO Valga jaoskonna käskudetäitja ametnik 1920. Narva jaoskonna ülema abi 1921, nooremametnik 1923. Assistent Tallinnas 1923–1925, Poliitilise Politsei assistent Narvas 1925–1927.	Mõrvatud 29. juuni 1941 Tallinnas või Rakveres
29.	Veem, Helmut	Töötas Kindralstaabi Valitsuses. KAPO Peavalitsuse ülema kt. 01.05–15.10.1920 ja ülem 15.10–01.11.1920, seejärel taas Kindralstaabis. Aastail 1924–1940 kriminaalpolitseis Rakveres, Paides ja Võrus.	Mõrvatud 23. aprill 1941 Piritä-Kosel

IN MEMORIAM TARMO LAUL

4. mail 2011 hukkus Põlvamaal Piusa külas teenistuskohustuste täitmisel
Kaitsepolitseiameti töötaja **Tarmo Laul**.

Vanemspetsialist, ülemassistent Tarmo Laul sündis 1978. aastal Võrumaal Sõmerpalu vallas.
Ta on lõpetanud Sisekaitseakadeemia uurimise erialal.

Tarmo teenis Eesti riiki alates 1997. aasta novembrist: kõigepealt Politseiametis ja
alates 2001. aasta septembrist Kaitsepolitseiametis. Teda on teenistusülesannete
kohusetruu täitmise ja väga heade töötulemuste eest korduvalt autasustatud.

President annetas Tarmole Kotkaristi kuldristi, samuti pälvis Tarmo postuumselt
Kaitsepolitseiameti I liigi 1. järgu teeneteristi mõõkadega.

Tarmo oli abielus. Tema peres kasvavad kaks poega.

Koostas: Harrys Puusepp

Disain: Smile Group

Fotod: Kaitsepolitseiameti arhiiv, Politsei- ja Piirivalveameti arhiiv, Bulls Press

Trükk: Aktaprint

ISSN 2228-1789 (trükis)

ISSN 2228-1797 (võrguväljaanne)